

Калыгул

Жыйнаган

Шаршенбек Үмөталиев.

КАЛЫГУЛДУН ХАН ОРМОНГО АЙТКАНЫ

Орус алат жериңди,

Сындырат сенин белиңди.

Уга жүргүн кебимди,

Таап коет эбиңди.

Ошондон кийин душманың,

Ичинде калаар бышманың.

Абайла айткан сөзүмдү,

Ачып жүргүн көзүңдү.

Азапка салба өзүмдү,

Кулак салгын кебиме.

Куп келтирет эбиңе,

Малыңды айтып мактанба,

Көп казакка аттанба,

Казактын малын аласың,

Как талаада каласың,

Орус келсе элиңди,

Сындырбасын белиңди,

Арасында баатырым,

Уга жүргүн кебимди.

Келип калса окустан,

Сактайсың сары талааны,

Солдаттыка бересиң,

Ичиңен чыккан баланы.

Багасың анда билбейсиң,

Торпок менен тананы.

Ойлой жүргүн Ормон хан,

Так ушундай санааны.

Көрүп турам далайды,

Көчүп жүрүп барарсың,

Анжыян менен Алайды.

Оюңа алып билип жүр,

Уруп жүргөн малайды.

Көп кыйнаба кулунду,

Угуп жүргүн мунумду.

Кезек келип калбасын,

Кегин кокус албасын!

Күркүрөгөн кара кар,

Күчү пилге барабар.

Кара чымын таласа,

Талаага баспай тартынаар.

Тоодакка тойбос ак шумкар,

Таранчыга талпынаар.

Ойлосоңчу, кан Ормон,

Карап турсам кан соргон!

Арты кайдан оңолгон,

Кийин келчү кезекти,

Ойлоп тапкан эсепти,
Ушу кезде ойлосом,
Сен бир жаткан жаянсың,
Мындай ишти коесуң.
Дөөлөт кезек жеткенде,
Сен ошондо коесуң,
Өкүм айткан сөзүңдү.
Өзүңдү өйдө көтөрүп,
Өйдө кылба өзүңдү,
Алдың кийин ойлонуп,
Абайлагын сөзүңдү.
Кетмен алып, жер чаппай,
Бир сындырым нан таппай,
Мындай болчу киши бар.
Кийинкиге көзүң сал.
Эми жүрсүн дөө болуп,
Кийин калса жөө болуп,
Эки бетиң көө болуп,
Айтканымды эсиңе ал,
Кедейлерге көзүң сал!
Кийин келээр бир заман,
Билбей калаар кээ наадан
Арманда болот сөзүмө,
Ачып кара көзүңө.
Баласынын баласы,
Аман болсо көрөөрсүң,
Ал өңдөнгөн заман жок,
Көрүп өлсөк арман жок.
Көрбөй калдык нетебиз,
Өтүп кеткен жаандай,
Ага кантип жетебиз.
Байыркынын заманы,
Заманынын жаманы.
Баарысы айбан адамы,
Кеп билбеген нааданы.
Билимден куру калганы,
Бирин серин калганы,
Ичинде калды арманы.
Илгеркини карасаң,
Жаманын жакшы тилдеген.
Жакшысы илим билбеген,
Айбандыгы ушундай.
Арасында Калыгул,
Ыйлаган көздүн жашыңдай.
КАЛЫГУЛДУН ӨМҮР ЖӨНҮНДӨ АЙТКАНЫ
Булут минсең жетпейсиң,
Мурунку өткөн жашыңа.
Мууну кетип карыса,
Ажал келет башыңа.
Шамал минсең жетпессиң,

Санаа менен өмүргө.
Санасаң айла таппайсың,
Ажал менен өлүмгө.
Тирүүлүктө жүрөбүз,
Тике басып жасаңдап.
Тигине ажал билинбейт,
Аңдып турат аяндап.
Ажал келет бир күнү,
Алкымыңдан жакалап.
Абайлабай турабыз,
Аңдып турат бакалап.
Алып кетет бир күнү,
Аттай бутун такалап.
Пайгамбарлар баары өткөн,
Наманган ылдый дайра өткөн,
Олуялар алда өткөн,
Эчен түрлүү чоң да өткөн,
Ойлоп турсак замана,
Тегеренип кеп жеткен.
Жер титиреп таш кулап,
Мындай заман бир өткөн.
Бирин бири чабышып,
Эртесинде табышып,
Эчен мыкты эр өткөн.

КАЛЫГУЛДУН ДАГЫ ӨМҮР ТУУРАСЫНДА АЙТКАНЫ

Өлүм кезек бергендей,
Баштыкка тезек тергендей.
Аңдып турат артыңдан,
Адис болгон мергендей.
Алтындан кээжим тор түйүп,
Алганың калат бу жайда.
Айдап айдап мал берген,
Алтын чырай, нур сөөлөт,
Арзыган калат бу жайда.
Күмүштөн кээжим тор түйүп,
Күткөнүң калат бу жайда.
Күрпөң- күрпөң мал берген,
Күмүш чырай нур сөөлөт,
Күйгөнүң калат бу жайда.
Бу жалганчы дүйнөнү,
Өлүмү ушундай күн жайда.
Алты азамат бириксе,
Алты кетмен топурак,
Үйүп коет эмеспи.
Алты абдылас суу менен,
Жууп коет эмеспи.
Баш аягын кепиндеп,
Бууп коет эмеспи.
Анан албан төөгө,

Жүктөп кетет эмеспи.
Агайын иниң ыйласа,
Калың журтуң жыйылып,
"Бу жалганчы дүйнөнүн
Өлүмү ушундай болот" деп,
"Шүк" деп коет эмеспи!

* * *

Атын баккан азамат,
Катын багаар.
Итин баккан аялдар,
Элге жагаар
Элге жаккан ал аял,
Эрге жагаар.
Шатыратып күн жааса,
Жерге жагаар.
Жакшы чыккан азамат,
Элин билээр.
Элин билген ал адам,
Билим билээр.
Окуп карап ойлонуп,
Билим билээр.
Эчен түрлүү адамдын,
Тилин билээр.
Чыгып турган ал адам,
Чынар болоор.
Чымчык сайрап чынарга,
Булбул коноор.
Түбү жоон тамгалуу,
Терек болоор.
Көлөкөсү көп жанга,
Керек болоор.
Андай адам табылбайт,
Кайда болоор.
Ошол чыкса дүйнөгө,
Пайда болоор.
Тийип турган асманда,
Күндөй болоор!
Макулуктун баарына
Бирдей болоор.
Ошол адам ойлосоң,
Кимден чыгаар.
Алтын, күмүш, асылдар,
Жерден чыгаар.
Карагай, сөксөөлү экөөбү,
Көп катышкан дечү эле.
Аягында ал экөө,
Жоо болушкан.
Кийин жагы арылгыс,
Дос болушкан.
Арасына табылгы,

Элчи болгон.
Уялгандан табылгы,
Кызыл болгон.
Коркконунан карагай,
Узун болгон.
Түрлүү заман ушинтип,
Өтүп кеткен.
Тегеренип шум дүйнө,
Бизге жеткен.
Эркек үндүү аялдын,
Уяты жок.
Катын үндүү эркектин,
Кубаты жок.
Өгүз мүйүз инектин,
Сүтү жок.
Уй мүнөз өгүздүн,
Күчү жок.
Кээ бир адам күркүрөйт,
Магдыры жок.
Кээ бир адам достошот,
Тамыры жок.
Урайын десе кудайым
Улуу душман жубайың.
Кызы салат кыйынга,
Кеби баспайт жыйынга.
Келини чыгат кер айтып,
Кемпири чыгат тир айтып,
Жат бутуңду сырайтып,
Жамбы берген жакының,
Жакшылык кылбайт кылайтып.
Кайгысыз киши карыбайт,
Калп айткан киши жарыбайт.
Беш тогоол болбой жай болбойт,
Бейли тар киши бай болбойт.
Көп болуп жылдыз ай болбойт,
Көөнү тар адам шай болбойт.
Көгүчкөн учаар жем чыкса,
Көк тулпар чуркаар тер чыкса.
Көөрүктүн оту тутанбайт,
Көт жагынан жел чыкса.
Көч жүрө албай токтолот,
Көз учкан бийик бел чыкса.
Көңүлү тынаар көпчүлүк,
Көзгө толоор эр чыкса!
Жалгыз өлсө чуу чыкпайт,
Жер куласа суу чыкпайт.
Жалгыз аттан чаң чыкпайт.
Талды чапсаң кан чыкпайт.
Жапаң жупаң кар жааса,
Жаш куурай башын көтөрбөйт.

Жаман эрден мал тайса,
Жаздыктан башын көтөрбөйт.
Ак чаңгил тоонун бооруна,
Адис мерген кийиктейт.
Алганы жакшы жолукса,
Азамат көөнү бийиктейт.
Экөөгө бирөө бата албайт,
Эки жаман иш болсо,
Талаага жалгыз жата албайт.
Бар болбой малың чачылбайт.
Башына мүшкүл иш түшпөй,
Малың арзан сатылбайт.
Экөөгө бирөө бата албайт,
Жаман адам жакшыга,
Кебин түздөп айта албайт.
Каза жетпей күн бүтпөй,
Башыңан жаздык тартылбайт
Булбулдун доошун эшитпей,
Буралып талаа ачылбайт.
Күкүктүн доошун эшитпей,
Муңдуунун доошу басылбайт.
Күн чайпалбай ачылбайт.
Күйүттүү болгон пенденин,
Күндө доошу басылбайт.
Эки ат минген кеч калбайт,
Эл четинде ач калбайт.
Аттууга жөө жете албайт,
Жакшыны жаман көрө албайт.
Арык койду бөрү албайт,
Бий болбогон бий болсо,
Айтылбаган сөз калбайт.
Бай болбогон бай болсо,
Башы бүтүн чөп калбайт.
Жетелүү шумкар баласы,
Саркит койбой жем жебейт.
Жетесинде тойбогон,
Тоймоюнча кел дебейт.
Каса шумкар каз алса,
Канатын жерге тийгизбейт.
Кан башына күн тууса,
Карага сырын билгизбейт.
Жаман эрге мал бүтсө,
Жанына конуш кондурбайт,
Жаман атка жал бүтсө,
Жанына торсук байлатпайт.
Жаман атты буйга мин,
Тоңуп калган ойго мин,
Чанач артып сууга мин.
Ишенимдүү жакшы атың,
Ажалың чындап жетээрде,

Азабыңдан куткарып,
Алып чыгып кетээрге,
Көтөрүлгөн тууга мин.
Кулак тунган чууга мин!
Аргымак мойнун шок кесет,
Азамат мойнун жок кесет.
Аргымактын азганы,
Алыска сапар басканы.
Азамат эрдин азганы,
Көчкөндө жөө басканы.
Азаматта мал жок деп,
Жолго таштап кетпеңер.
Аргымакта жал жок деп,
Жоого таштап өтпөңөр.
Өзөндүү сууга тал бүтөт,
Өлбөгөн кулга мал бүтөт.
Мал бүткөнчө эс кетет,
Ага инидей дос кетет.
Куурай чыкпас куу такыр,
Куурай чыгып бергенде,
Кулун чуркап өтө албайт.
Мал бүтпөгөн куу жакыр,
Мал жайылып бүткөндө,
Айдап журтка жете албайт.
Арым-арым жүгүрсө,
Аттын чери жазылат.
Алым-алым иштесе,
Катындын чери жазылат.
Күрпөң- күрпөң жүгүрсө,
Күлүктүн чери жазылат.
Күндө үч убак күбүсө,
Мүлктүн чери жазылат.
Масала китеп окуса,
Молдонун чери жазылат.
Жараштыра токуса,
Жоргонун чери жазылат.
Бутун шилтеп басканда,
Бечелдин чери жазылат.
Мандайлашып айтышса,
Чечендин чери жазылат.
Толтура буудай салганда,
Кампанын чери жазылат.
Тампайтып жерге түшкөндө,
Жампанын чери жазылат.
Анча-мынча мал күтсө,
Бакырдын чери жазылат.
Көзү көрүп басканда,
Сокурдун чери жазылат.
Жакшы санат укканда,
Кулактын чери жазылат.

Чабандестер жолукса,
Улактын чери жазылат.
Саралалуу көп жылкы,
Булактан келип суу ичсе,
Булактын чери жазылат.
Кээжим жоолук тиккенде,
Уздун чери жазылат.
Күйөөлөрү келгенде,
Кыздын чери жазылат.
Балдыздары келгенде,
Күйөөнүн көңүлү ачылат.
Аны карап турганда,
Бирөөнүн чери ашынат.
Чаң созулат тамандан,
Жакшылык келбейт жамандан.
Булбулдун мукам үнү бар,
Тайлактын таза жүнү бар.
Боло турган азамат,
Болоттон кылыч байланып
Жоого тийсе сүрү бар.
Тамды тешкен урунун,
Сабы кыска чоту бар.
Боло турган жигиттин,
Жүрөгүндө оту бар.
Бу дүйнөдө не карып?
Ак калалуу бөз карып.
Жакшыларга айтпаган,
Алтын, каухар сөз карып.
Замандашы болбосо,
Карыя болоор тез карып.
Кадырын жеңе билбесе,
Бойго жеткен кыз карып.
Эл жакалай конбосо,
Бетегелүү бел карып.
Каз, өрдөгү болбосо,
Айдың чалкар көл карып.
Улук адил болбосо,
Убара болот эл карып.
Аты, журту букара,
Өз колунда болбосо,
Кайраттуу тууган эр кары
Айтып жүрөм ар кимге,
Аңгеме кылып мен карып!
Алтын ээр ак кабак,
Атка тынчы болбосо,
Алтынын алып отко жак.
Аяшаар тууган болбосо,
Акырын сүйлөп жатка жак
Күмүш ээр ак кабак,
Күлүккө тынчы болбосо,

Күмүшүн алып отко жак.
Ырыс алды ынтымак,
Ынтымагың болбосо,
Алдыңан таяр алтын так!
Алгыр болсо тайганың,
Алтындан таап каргы так.
Алалбаса аңдарды,
Айлансын аштан башка чап.
Күлүк болсо тайганың,
Күмүштөн таап каргы так.
Күйүп кетсең жаман го,
Күйүп жүрбөй башка чап!
Алтын мөөр, ай мончок,
Адамга кайдан табылат?
Алганың жаман болгон соң,
Абийириң кайдан жабылат?
Күмүшүң мөөр, күн мончок,
Күндө эле кайдан табылат?
Күйөрүң жаман болгон соң,
Күнөйүң кайдан жабылат?
Ат качаган болгон соң,
Аштан тойдон калган соң,
Күлүктүгү не пайда?
Алганың сулуу болгон соң,
Аркырап беттен алган соң,
Сулуулугу не пайда?
Чымын тийсе түйөгө,
Ойсул ата не пайда?
Курсактан урган жаманга,
Айтып-айтпай не пайда?

КАЛЫГУЛДУН

МЕСЕЛ-САНАТТАРЫ

Кызаргандан баарысы,
Манат болот турбайбы.
Кылган иштин баарысы,
Адат болот турбайбы.
Ирмегендин баарысы,
Канат болот турбайбы.
Улук сөздөн ырды айтам,
Ар санаттан бирди айтам.
Кер килең болбой кар кетпейт
Капсалаң болбой жут болбойт
Кара өзгөй болбой дос болбойт
Шагылы болбой зоо болбойт.
Шайыры болбой эл болбойт,
Бейли жакшы кем болбойт.
Этекти кессең жең болбойт,
Эзелки душман эл болбойт.
Желкени кессең тон болбойт
Жеткилең бийик жол болбойт

Жеке тамчы сел болбойт,
Жээн тагага эл болбойт.
Ыргайдан катуу иш болбойт,
Кебектен ширин аш болбойт,
Тууганың душман болгондо,
Мындан кийин иш болбойт.
Арык койдун терисин,
Алты ашатсаң ий болбойт.
Атадан жаман тууганды,
Ак кийизге салдырып,
Көтөргөн менен бий болбойт.
Кум жыйылса тоо болбойт,
Тоо болсо да ошонун,
Куш айланган зоо болбойт.
Аскар, аскар, аскар тоо,
Аягы барып чеп болот.
Атадан алтоо тууса да,
Сыйлашпаса жат болот.
Теректин түбү тыт болот,
Жаман киши карт болот.
Каарына чындап алганда,
Ак жайдын күнү жут болот.
Кар эресе суу болот,
Кан белгиси туу болот.
Кан сактаган эрендин,
Жүрөгүнүн башында,
Жүлүндөй сары суу болот.
Эдилдин башы куу болот,
Эрикпей айтсам ыр болот.
Жалтаңдын башы зоо болот,
Жаман менен дос болсоң,
Акыры бир күн кас болот.
Айбы чыкса жигиттин,
Узун бою пас болот.
Жаман болор жигиттер,
Жакынына кас болот.
Жарды болор жигиттер,
Дөөлөтүнө мас болот.
Атан төө мас болсо,
Тайлак менен дос болот.
Жаман киши мас болсо,
Жакшысы менен кас болот
Жакшыны мээнет чырмаса
Жакыны менен кас болот.
Келинди мээнет чырмаса,
Кайненеси кас болот.
Төөнү мейнет чырмаса,
Котур болуп кашынат.
Бийди мээнет чырмаса,
Ашканага жашынат.

Тузду мейнет чырмаса,
Далки чыгып шор болот.
Кызды мейнет чырмаса,
Атасынын төрүндө,
Көп олтуруп кор болот.
Акылы бар азамат,
Дөөлөт менен ток болот.
Масында жигит шок болот
Колдо дөөлөт жок болсо,
Жабыгып жүрүп жок болот
Балалуу өрдөк талпынса,
Балалары чуу болот.
Баласыз өрдөк талпынса,
Жез канаты куу болот.
Күндө жорго мингендин,
Темингиси тер болот.
Күндө чобур мингендин,
Согончогу шор болот.
Катынды мейнет чырмаса.
Каяша айтат эрине.
Атты мейнет чырмаса,
Аягынан басынат.
Ат жакшысы боз болот,
Алганы жакшы жолукса,
Атасы душман дос болот.
Ак бөкөн келип жыгылат,
Алдын казып орлосо.
Ийри жыгач түз болот,
Тезге салып морлосо.
Душманыңа кор болот,
Өз тууганын корлосо.

xxx

Арыса тулпар этинен,
Алмагы кыйын жал кайтып.
Кетсе дөөлөт колуңдан,
Келмеги кыйын мал кайтып.
Кедейчилик жигиттин,
Кейпин бузат шалдайтып.
Баштагы пейли бузулат,
Жарды болсо бай кайтып.
Берейин десең малың жок,
Бересе кылат далдайтып.
"Келе" десе бересиң,
Кейитип жанды саргайтып.
Калалуу коргон бузулса,
Калаа болбойт там кайтып.
Туйгунуң учса колуңдан,
Тууруна конбойт ал кайтып.
Желип өтсө өмүрүң,

Жигит болбойт чал кайтып.
Чырпыгы сынса талыңдан,
Чынар болбойт тал кайтып.
Чындап ажал келгенде,
Чыкса калбайт жан кайтып
Өткөн өмүр качкан куш,
Өкүрсөң келбейт ал кайтып.

xxx

Алыска сапар жол жүрсөң,
Аземдүү жорго ат жакшы.
Окусаң илим үйрөнүп,
Орундуу жазган кат жакшы.
Сараңдардан миңдеген,
Жалгыз да болсо март жакшы.
Пайдасы жок туугандан,
Мамилелүү аш жакшы.
Билбес наадан туугандан,
Билеселүү жат жакшы.
Бедери жок жакындан,
Бек кармаган ат жакшы.
Кесепеттүү катындан,
Келте ооруган дарт жакшы
Мөмөсү жок дарактан,
Жапайы чыккан тал жакшы
Шатыра жалкоо жигиттен
Сарамжалдуу чал жакшы.
Тамчы тамган боз үйдөн,
Дубалдан соккон там жакшы
Башыңа келсе жалгыздык,
Бекерчилик кам жакшы.
Каз өрдөккө көл жакшы,
Бербесе да медреселүү,
Берекелүү эл жакшы.
Дыйкандарга жер жакшы,
Жигиттике эл жакшы.
Кадыр тапкан эр жигит,
Кары-жашка тең жакшы.
Чарба малга тос жакшы,
Качса кетет кутулуп,
Кайберенге тоо жакшы.
Көрө албаган туугандан,
Каршылашкан жоо жакшы.
Жигиттерге кыз жакшы,
Мүнүшкөргө куш жакшы.
Тил албаган жаманга,
Акыл сөздөн муш жакшы.
Бул дүйнөдө нур жакшы,
Булбулдарга гүл жакшы.

Муңдуунун черин жазууга,
Булбул күбө тил жакшы .

х хх

Келиниң жаман болгон соң,
Итиң ичкен аш мен тең.
Уулуң жаман болгон соң,
Апийим ичкен сарт мен тең.
Катының жаман болгон соң,
Кетпес кесел дарт мен тең.
Алганың жаман болгон соң,
Жамбаштан өткөн сыз мен тең.
Жеңең жаман болгон соң,
Жети ай кыска кыш мен тең.
Иниң жаман болгон соң,
Арак ичкен мас менен тең.
Атаң жаман болгон соң,
Эрегишкен кас менен тең.
Келиниң жаман болгон соң,
Керексиз жаткан таш менен тең.
Жигитке бир ат болбосо,
Минсе чаты толбосо,
Чалгыны сынган куш менен тең
Сарамжал үйдө жок болсо,
Көтөрүп койгон ыш менен тең
Жайкалып шибер чыкпаса,
Жай деле болсо кыш менен тең
Бетине бедер кеткең соң,
Кымкап да болсо бөз менен тең
Кадырлаш болсо зайыбың,
Картайса да кыз менен тең.
Эрди катын эки жан,
Эркелетип сүйөргө,
Эркек бала болбосо,
Кулагы туюк иш менен тең.
Кайыры жок байларың,
Кабакта жаткан таш менен тең
Акылы жок боз бала,
Соо да болсо мас менен тең.

САНАТТАР

Жекендүү көлдүн бал камыш
Жага билсең от жанат.
Уулу жаман болгон соң,
Дөбөдөй болгон атасын,
Төө үстүнөн ит кабат.
Кырчын айтат талмын деп,
Кемер айтат жармын деп,
Чымчык айтат кушмун деп,
Чырпык айтат талмын деп,
Эшек айтат малмын деп.
Секилдектин кызыл кыз,

Сен кийгенди мен кийсем,
Сендей болом узун кыз.
Мүлктү жыйсаң мылтык жый,
Жоого алдырбайт короодон.
Малды баксаң койду бак,
Колуң кетпес чарадан.
Итти баксаң сырттан бак,
Кой алдырбайт короодон.
Канжыганын катканын,
Каптал билбейт, ат билет.
Азаматтын азганын,
Өзү билбейт, жат билет.

Мылтыктан тез ажал жок,
Бармактай-ак жарасы.
Булбулдан чечен бир куш жок,
Тырнактай ак карасы.
Жакшы уулдун башына,
Ырыс менен канча ойнойт.
Жаман уулдун башына,
Келтек менен муш ойнойт.

Жакшы кыздын башына,
Бермет менен шуру ойнойт,
Жаман кыздын башына,
Сирке менен бит ойнойт.
Аккула аттар кимде жок?
Жүгүрбөсө тайча жок.
Жакшы эрге жаман эр,
Малы менен теңелет.
Жакшы атка жаман ат,
Жалы менен теңелет.
Шакылдаган катынды,
Кыз бергенде көрөрмүн.
Бакылдаган текени,
Суу кечкенде көрөрмүн.
Өтүп кеткен жаанды,
Жамынчы алып кубарбы;
Асыл жакшы кайрандан,
Сендей жаман тубарбы?
Жүктөп төө көрбөгөн,
Көчтө көлүк өлтүрөт.
Ат минбеген ат минсе,
Атын чаап өлтүрөт.
Казанчынын эрки бар,
Кайдан кулак чыгарса.
Бир алланын эрки бар,
Кайдан булак чыгарса.
Эңкейгенге эңкейгин,
Башың жерге тийгенче.

Атаңдан калган кун эмес,
Какайганга какайгын,
Башың көккө тийгенче,
Пайгамбардын уулу эмес.
Аргымак аттын жакшысы
Азыраак оттоп көп жуушайт
Азамат эрдин жакшысы
Азыраак сүйлөп, көп тыңдайт.
Болорунда болуп өт,
Боз жоргодой жылып өт.
Болбосуна келгенде,
Болгон кулду бакала,
Боз жоргону такала.
Көкүрөк чечен болбосо,
Көзү көрүп не кылат?
Жан кыйналат дебесең,
Жардылыктан ким өлөт.
Жакшы менен дос болсоң,
Өлгүчөктү кушташат.
Жаман менен дос болсоң,
"Баягымды бергин" деп,
Эки айдан кийин мушташат.
Соода кылба сүткорго,
Айыл конбо анткорго.
Жолдош болбо айгакка,
Мүдүрүлтөт тайгакта.
Эрге келет бир кезек,
Эрге кезек келгенде,
Эки күлүк ат байлайт,
Ага-иниси бак байлайт.
Жерге келет бир кезек,
Жерге кезек келгенде,
Байчечекей гүл жайнайт.
Бакка келет бир кезек,
Бакка кезек келгенде,
Башына булбул куш сайрайт.
Сартка келет бир кезек,
Сартка кезек келгенде,
Самоорунда чай кайнайт.
Калкка келет бир кезек,
Боорлошуп мактанат,
Жат душмандан сактанат.
Дөөлөттүү болуп эл конот,
Төшүн жайган адамдай,
Закымдап баары оңолот!
Шамал күлүк изи жок,
Каргыш оор мизи жок.
Кайда болсо жамандын,
Калкка сыйар иши жок.

Кайраты бар эрендер,
Карагай найза кармаган.
Карыштырып колуна,
Кара жемсөө жигиттер,
Канча бүлүк болсо да,
Кайрылбайт экен тобуна.
Жалгыз болсоң чоогоол бол,
Жат жанынан түңүлсүн.
Жарды болсоң куваз бол,
Бай малынан түңүлсүн.
Ага-тууган кимде жок,
Сыйлашпаса жатка жок
Коргондуу жердин орду бар
Улуктун кетте, чоңу бар
Айлынын бири болбогон
Кембагал эрдин шору бар.
Уста менен дос болсоң,
Нар кескенин аларсың.
Ууру менен дос болсоң,
Бир балээге калаарсың.
Бай мактанса табылар,
Сабасында кору бар.
Жок мактанса чабылар,
Мандайда калың шору бар.
Мокок бычак алгыча,
Тиштеп жегин тойгуча.
Жаман катын алгыча,
Бойдок жүргүн өлгөнчө.
Жакшы болсо катының,
Табыла берет акылың,
Куусаң да кетпейт жакының
Жаман болсо катының,
Кете берет акылың,
Чакырсаң келбейт жакының.
Жакшы кызга жаман кыз
Багы менен теңелет.
Берейин деген кулуна,
Белен кылат жолуна.
Бербейин деген кулуна,
Сатса чыкпайт пулуна.
Кара кой соймок барлыктан,
Канга бармак жарлыктан.
Калк сурамак нарлыктан,
Ат жооруткан тирликтен,
Найза саймак эрликтен.
Балаң пайдалуу болсо,
Аштыгың айдалуу болоор.
Катының кадырлуу болсо,
Айылың жайлоолуу болоор.

Ырыс алды ынтымак,
Ынтымагың болбосо,
Алдыңан таяр алтын так!
Көлүктүүң көчүп жүрүп мал сакта,
Көлүксүзүң көчпөй жүрүп тал сакта.
Көңүлүңдү эргитип, боз балдар,
Көз өткөнчө жан сакта!
Көтөрүп абасын,
"Көсөмдөр" көрбөйт жарасын.
Көңүл кылсаң ар ишке,
Көктөгүнү аласың!

КАЛЫГУЛДУН ЫССЫК-КӨЛ

ЖӨНҮНДӨ АЙТКАНЫ

Күңгөйдөн агат миң булак,
Тескейден агат миң булак.
Аягынан агып чыкпайт бир булак!
Тегереги туюк,
Төбөсү бийик.
Суу сайын нарын табак эти бар,
Ысык-Көл бейиштин бир эшигидир!
Кыш болуп кашкая суугу жок,
Жай болуп катыра ысыгы жок.
Ат жеткен жерде
Мындан артык кызыгы жок...
Мактанып жер жетерби?!
Ысык-Көлдөн чыкпагыла, балдар!..

КАЛЫГУЛ БАЙ УУЛУ

19-кылымдын биринчи жарымында кыргыз элине бөтөнчө кеңири белгилүү болгон акын-Калыгул Бай уулу. Ал чыгармалары бүт болбосо да, кээ бир нускалары менен өз атында сакталган кыргыздын эң туңгуч акыны эсептелет. Көркөм сөз искусствосунда ага чейин биздин кыргыз элинде болгон акын менен чечендердин, же ырчылардын аттары аталган менен алардын алгылыктуу чыгармалары жок, эгер бар болсо да өтө аз санда жана алардын да авторлугу кээде бири-бирине оошо берет. а түгүл кайсы мезгилдерден туулуп жашагандыктары жөнүндө жарытымдуу даректер да жок. Мисалы, Калыгулга чейинки көркөм сөздө өнөрпоз Асан кайгынын, Санчы сынчынын, Жээренче чечендин, дагы башкалардын аттары менен чыгармалары реалдуулуктан көрө легендага жакыныраак.

Белгилүү фольклорист Ыбырай Абдыракманов атактуу манасчы Сагымбай Орозбаковдун Калыгул жөнүндө төмөнкүлөрдү айтканын жазып калтырган:

Калыгул акын кыргыз акындарынын атасы эсептелет. Андан мурда эл журтка маалим ырлары сакталбаган биринчи кыргыз акынын уга албадык”.

Калыгул (оң бетинде калы болгондуктан ушундай ат коюшкан) 1785-жылы (эскиче жылан жылында) түндүк кыргызынын сарбагыш уруусундагы букаралашып кеткен манап насилинен туулган. Атасы Дөөлөт кедей болгон. Жалпы жонунан сарбагыш уруусундагы "Надырбек уулдары дешкен.

Калыгул жети жашка келгенде бардык арка кыргызындай эле окуу билбестен, азык уруусундагы Сопу ата дегенден намаз окууну үйрөнгөн. Анын диний окуусу ушуну менен чектелген. Ушуга байланыштуу анын чыгармаларында диний көз караштар элементтер катарында гана кезигет. Диний кат сабаты болбогон. Себеби, ал туулган жана эр жеткен мезгилде кыргыз арасында диний көз караштар апчалык канат жая

албаган, диний мектептер жок болгондугуна байланыштуу диний окуулар да сейрек боло тургандыгын тарыхый маалыматтар далилдейт.

Калыгул өз турмушунда айлана-чөйрөгө адил даанышман, чечен катары таанымал болгондугун кыйла кыргыз өнөрпоздору айтышат. Мисалы, мындай маалыматтар бар: "Калыгул элди аралабаса дагы, бийликке келбесе дагы, анын адилдигине көзү жеткен соң, кээ чакта арка кыргызы чиеленишкен чоң доосу болсо, Калыгулга тапшырган. Калыгул акылынын жетишинче тууралык менен союш, парз албастан, дос-тамыр, өз-жатка карабастан адилеттүүлүк менен чечкен".

Замандын шартына карай кээде адилеттик кылып байыртан келе жаткан кадимки адат заңын колдонуп "Туура бийде тууган жок, туугандуу бийде ыйман жок" деген анын башкы принциптерин айрым учурда адилет кармагандыгы үчүн "калыс бий" аталып кеткен. "Кара кылды как жарган Калыгулдай калыс бол" деген лакап тараган. Эки үзөңгүнү тең тепкен калыстыгы үчүн эл аны өзүлөрү "бий" аташкан.

Калыгулдун керт башына байланыштуу бир катар уламыштар бар. Алардын кээси чыныгы фактылардан тургандыгында шек жок. Мисалы, оң жаккы бетиндеги калына жана нукура сөзмөр, чечен поэтикалык талантына байланыштуу аны " кара кылды как жарган кара жаак Калыгул" атандырышкан. Кийин "Кара жаак" деген сөз нагыз чечендиктин бир синоними болуп кеткен. Демек, бу символ Калыгулдун ысмынан келип чыккан.

Кыргыздын көрүнүктүү карыя-акын, ырчы, өнөрпоздорунун кээ бирөөлөрүнүн айтуусу боюнча (Тоголок Молдо, Сагымбай, Шапак Ырысмендеев, Ыбырай Абдыракманов, Абдыкалык Чоробаев жана башка) Калыгул-"олуя", "аяр", "көзү ачык", "даанышман" катары таанылган адам. Мисалы, көрүнүктүү манасчы Шапак Ырысмендеев "Калыгулдун масели" деген казалында:

"Нечен акыл ойлонуп,

Көкүрөккө алуучу.

Көргөн жандын баарысы,

Ажайыпка калуучу.

Ошо тушта адамдын,

Олуясы дечү экен"- деп жазган.

Ушуга жакын ойду Ыбырай Абдыракманов да 1940-жылы жазып калтырган: "Калыгул-аттын кашкасындай таанымал акын. Кыргыздар Калыгулдун сөздөрүн олуялыкка такагандан башкага барбагандыктары маалым.

Калыгул чыгарган ырларын обонго салбай, жөн эле маселдентип айтып берген. А кезде ырларын обонго салып, комузга кошуп ырдагандарды "ырчы" дешкен. Ал эми Калыгул болсо, чечендик искусствосунун өкүлү катарында өзүнүн терең образдуу, санат, накыл, макал-лакап иретиндеги сөздөрүнө философиялык маани киргизип, даанышмандык көрк бергендиктен, аны "акын" аташкан. Анын үстүнө анын манаптык даражасы да ырдап отурууга, же комуз кармоого жол бербеген. Мындай даражадагы адамдардын ырдашы ал кездин шарты боюнча "чоң намыстын иши болгон, уят иш болгон" деп жазат Ыбырай Абдыракманов.

Калыгулдун акынчылык бөтөнчөлүгүнө байланыштуу мындай маалыматтар да кызык: "Калыгул ырчы эмес даанышман болгондуктан тойго ырдабаган. Сөзүн көп ачылып, айта бербеген. Көп убактарда унчукпай отура берген. Сөзүн макулдатып, акырын токтоолук менен акыл-насыят катарында сүйлөгөн. Айылдын дөңүндө, чогулушта, жаки үйгө киши көп келсе, уят кылып сөз айткан. Айтаар сөзүн айтып, айтып туруп, кээ убакта өзүнчө күңгүрөнүп туруп "ушундай эмеспи!" деп, оң жаккы, сол жаккы ийнин карап коюп сүйлөгөн.

Калыгул өмүрүнүн басымдуу көпчүлүгүн көл жергесинде өткөргөн. Туруктуу жердеген жери Кара-Ой, Сары-Ой-Көл күңгөйүндөгү жерлер болгон. Калыгул Бай уулу 1855-жылы

жай айында 70 жашында көл башындагы Ак-Сууга жол тартып бара жатып, Чолпон-Атага кире бериш жердеги жолдун жээгин көрсөтүп, "Менин сөөгүмдү ушул жерге койгула" деген керээзин айткан имиш. Ал ошонун эртеси күнү Байсоорунда жол үстүндө каза табат. Керээзи боюнча сөөгү коюлган күмбөз Кара-Ойдо. Бу күмбөз боюнча да бир катар легендалар бар. Мисалы, ушу азыркы күнгө чейин Кара-Ойлук карыялар мындай дешет: "Бу олуя аба каза тапканда ага күмбөз салыш учун көп киши келет. Эл күмбөздүн топурагын көл боюндагы беш-он чакырымдан алган экен. Ошондо кол кирпичти бири-бирине берип эл он чакырымча катар турушкан экен. Элдин сүйгөнү ушунчалык экен"...

Калыгулдун чыгармаларындагы башкы мүнөздүү көрүнүш-анын насыятчы акын катарында чыккандыгында.

Мындай көрүнүш чындыгында жалаң гана ага таандык болбостон, революцияга чейинки жалпы эле кыргыз оозеки поэзиясына жана анын алдыңкы өкүлдөрүнөн болгон көрүнүктүү акындардын поэзиясынын бардыгына таандык.

А түгүл, бүткүл чыгыш поэзиясында дидактикалык поэзия байыртан эле башкы орундарды алып келген. Образдуурак айтсак, поэзиянын алтын таажысы катары эсептелген. Анткени, поэзиянын бул түрүндө коомдук, саясий, турмуш-тиричилик, кыскасы, адам менен коом жөнүндөгү тарыхый конкреттуу шарттарга байланыштуу ар түрдүү мазмундагы поэтикалык жыйынтыктар берилген. Нечен кылымдар бою дидактикалык поэзияда этикалык нормалардын, моралдын, эл турмушуна жана элдеги ар кандай катмарлардын дүйнөгө өзүнчө көз караштары чагылдырылган.

Калыгулду көркөм сөздөн бөтөн турган кургак моралист катары кароого такыр болбойт. Анын поэзиясынын багытынан келип чыгуучу айрым бир түздөн-түз айтылган предметтуу сөздөр менен бирге, Калыгул өзүнүн санаттарын эмоционалдуу көркөм боектор менен жандырат да, айтып жаткан ойлорун образдуу түрдө туюндурууга жетишет.

Калыгулдун поэзиясы-афористтик поэзия, заттардын мазмунун так жана таамай алууда ал өтө кыска жана элестүү образдарды колдонот да, ага нукура ювелирдик устаттык менен кайталангыс оригиналдуулук киргизет.

Чынында эле, Калыгулдун кайсы ырларын алып карабайлы, алардын ар бир сабы дээрлик өзүнчө ой толгоонунун жемиши, алардын ар бирөөндө көп учурларда көркөмдөй айтылган залкар ойлор каймактап турат. Бирок ошону менен бирге алардын бардыгы биригип келип да(ал өзүнчө турганда афоризм болуу менен бирге) кандайдыр бир борбордук идея, ойго багындырылат. Башкы басым, негизги ой толгонуусу ошого баш ийет. Калгандары болсо, биригип келип ошонун тегерегине топтолуп, ошону туу катары көтөрүп, көрктөндүрүп тургандай. Ырас, андай поэтикалык "тирөөчтөрдүн" кээси божомолдуу, шарттуурак, а түгүл шалкыраак. Андай "жардамчы тирөөчтөр" гана эмес, кээде акын айтайын деген негизги ойдун өзү да бошоңураак, тигил катардагы ойлордон өзүнчө окчун бөлүнүп тура албайт. Бирок, мындай учурлар акын поэзиясы учун мүнөздүү эмес, эпизоддук көрүнүштөр. Бу планда алганда акындын поэзиясы өзүнүн ички логикасынын чыйрактыгы, табына жеткириле бышырылгандыгы менен айрымаланат.

Калыгулдун граждандык поэзиясынын бөтөнчөлүктөрүнүн бири анын өзүнчө бир күжүлдөгөн драмасында.

Акындын драмасы-барыдан мурда ал зат катары, объект катары айтып жаткан нерселерине дайыма өзгөргүч касиет бергендигинде. Ал үчүн баары убактылуу,

түбөлүктүү материалдан башка эч нерсе жок. Табият да, адам да, адамдын мамилелери да, эл да өзгөрүлөт, өөрчүйт. Ал турсун, азыр өзгөрүлбөстөй болуп көрүнгөн нерселер анын тескери жагына өзгөрүлүшү да мүмкүн. Бардыгы кыймылда, бардыгы өзгөргүч. Бир калыпта турган нерселер жок.

Ушул ишенимдеги акын көрүнүштөрдүн бардыгын көп учурда анын карама-каршылыктарында карайт, аларга ар кандай аналогия табат, же заттарды анын экинчи бир жагы менен карайт. Мындайча айтканда, от менен суудай, күн менен түндөй карайт. Ошондуктан, диалектикалык мындай бирдиктүүлүк поэзияны жандырат, ага драмалык илеп берет, анын элементтерин кадыресе күүгө келтирет да, ошону менен угуучунун көңүлүнө уюп калат.

Калыгул өзүнө чейинки поэтикалык традицияларды уланткан акын. Акындын санаттарынын идеялык жана формалдык өзгөчөлүктөрү- мурдатан эле кыргыз поэзиясында келе жаткан нормаларды улантуу, же сактоо гана эмес, аны андан ары тереңдетүү да болуп саналат.

Мындай тереңдетуу эки турдуу планда жүргөн. Биринчиден, акын өзүнүн санаттарына жаңы идеяларды, мотивдерди киргизген. Мисалы, өзүнө чейинки санаттардын көбүнчө тиричилик, кадыреселик рамкасын андан ары кеңитүү менен бирге, ага жаңы социалдык, саясий жана моралдык мотивдерди киргизип, мазмунун тереңдеткен. Дал ушул жол аркылуу санаттардын коомдук функциясын арылткан. Буга анын поэзиясындагы жалпы элдин тагдырына, турмушуна, коомдук мамилелерине байланыштуу чыгарылган санаттары далил. Ал ошол санаттарына философиялык жыйынтыкталган корутунду пикирлерди киргизип, аны элге өзүнчө бир форма катары жайылтууга аракеттенгендиги ачык. Экинчиден, ошол санаттарын өзүнүн оригиналдуу таланты менен кайталангыстай поэтикалык күч берген. Кээ бир санаттарынын кыргыз поэзиясында ага чейин болбогон касиеттерге негизделгендиги аларда кээде уйкаш муундардын ордуна ички тизмеге, ритмге жана көбүнчө образдуу элементтерге, (символ, метафора, ассоциация, параллелизм жана башка), поэтикалык толгонууларга (мисалы, көл жөнүндөгү сентециясы жана башка) негизделгендиги анын жаңы поэтикалык тажрыйбаларды киргизишкендигинин ачык далили.

Калыгул өз заманынын изденгич, таланттуу уулу. Анын граждандык мүнөзүндөгү ырлары жалаң гана ошо доор менен жок болуп кетпестен, белгилүү түрдө азыркы учурда да мааниси жойула элек. Ошондуктан, аны ар кандай тыйууларга карабастан, элдин айрым катмары али күнгө чейин унутпай, ырларын айтып келе жатат. Тарыхый адилетүүлүк анын ырларындагы заманага жараша болгон чектелүүлөрдү жашырбай айтып, урунтуктууларын элге берүүнү талап кылат.

Шаршенбек Үмөталиев.

Казыбек

ОКУП ЖҮРГҮН АГАЙЫН.

Алдым колго калемди

Ак кагазды каралап

Алым келсе бир сөздү

Айткым келет чамалап.

Калк ичинде бир нуска

Калса деймин аралап

Кадырсыз болсо угууга
Кала берсин талаалап
Калыс болсо бул сөзүм
Жалпы журтка таралат
Алы келген жумушка
Ар ким кылат далалат.
Айта берсем түгөнбөйт,
Түшүп жаткан куштардын
Түнөгүндөй сабалап.
Көп ойлосо пикирди
Көңүлүм кетет талаалап.
Азарында бакшы деп,
Атанын уулу саналат.
Атайын ырчы болду деп
Ар ким айтат табалап.
Нааразылык келтирет,
Намыс деген жаман ат.
Кирип келсе тарткылык
Кимге келбейт аламат.
Артыбызда бир өлүм
Аңдып турат сагалап
Ажал жетсе кутулуп
Кантип адам кала алат.
Болжобойлук тагдырды
Болсок болду саламат.
Атамдын аты Муканбет
Иминдин болом баласы
Бай-манаптын бири деп,
Башымда жүрөт жалаасы.
Пикири башка душмандын
Бир канчалык табаасы.
Айта берсе мейличи,
Ар кимдин башка санаасы.
Ыраак калды Орунбор
Российдин калаасы
Билбеймин сенден башканын
Пендеге тийбес санаасы.
Аманат алла өзүңө,
Алыс калды арасы.
Бербесе кудай тилекти
Пенденин барбы чарасы.
Өзүмдүн атым Казыбек
Өткөрдүм баштан касирет
Жыйырма сегиз жашымда
Жигиттик гүлүм башымда
Кетирип кубат алымды,
Кетелек кээри азыр да.
Жабыркатып бир жактан
Жалгыздык турат башымда

Жатсам-турсам ойлонуп,
Жабырым башта мол болуп
Жалгыздык сенин айыңан
Жалооруймун кор болуп.
Жардылык-байлык кимде жок
Жакыным болсо толгонуп,
Бактысыз турган бу күндө
Байланган жипсиз тор болуп.
Келечекте турмушум
Кетер бекен оңдолуп.
Урматыңдан тилеймин
Узун өмүр болушуп,
Ардактуу жанар бөбөгүм
Каерде болсоң аман бол.
Максатка кудай жеткирсе
Мартабаңды кылсын зор.
Азиз көргөн пендисин
Алла-таала кылбас кор
Башынан тайса дөөлөтү
Падыша түшөт тагынан
Ар бир иштин белгиси
Азаматтын багынан.
Кор болот мээнет чырмаса
Кайраттуу деген кабылан
Айырбасын кудайым
Акыры дендин сагынан
Жалбарамын, жалынам
Канча түмөн макулук
Карып болгон биз үчүн,
Кабардарсың алынан
Бузулду биздин кайран эл
Буркурап акты көздөн сел
Каптап кетти толкутуп
Караңгы, шамал, катуу жел
Көрсөң түрдүү жабырды
Көңүлдү басты кайгы чер
Ашуусу бийик, жолу тар
Алдыбызда турат бел
Басууга кубат дарман жок
Баш айланып, болдум дел.
Акыл кетип ордунан
Алсыратып басты тер.
Артынды кудай өзүң бер
Улук кудай чеберим
Унутпагын берериң,
Урматыңдан тилеймин
Ушундан башка не деймин?
- Барбадигер бир өзүң
Пааналарга медегим
Билбеймин алда өзүңдөн

Бир жакшылык келерин.
Уруятчыл большевик
Улуктун көрдүм себебин
Кийинкиге бир нуска
Китеп кылып беремин
Окуп жүргүн агайын
Ошол берген белегим.
Ааламда эч ким болбойт го
Армандуу ишке барбаган.
Калтырбай кысып казатка
Кандарга нечен чаң салган
Кан Манас уулу Семетей
Кайып бир болгон жалгандан
Кутулуп эч ким калбайт го
Кудурет башка салгандан.
Көрдүңөрбү адамзат
Өлбөй тирүү калганды.
Ажал чиркин койбоду
Алдуу го күчтүү балбанды.
Же болбосо койбоду
Жашмын десе балдарды.
Же болбосо койбоду
Карымын десе чалдарды.
Айланып ажал жеткенде
Кыбырарга ал барбы?!.
Куран окуп маш кылып,
Молдолор өткөн дүйнөдөн.
Комузга колун ойноткон
Жорголор өткөн дүйнөдөн.
Өз билгенин өмүрү
Койбогон өткөн дүйнөдөн.
Кыдырып ичип оокатка
Тойбогон өткөн дүйнөдөн.
Селдесин башка чалынып
Бир кудаага жалынып
Эсенсизби тагдыр деп,
Эл ичине таанылып
Аса таяк колго алып
Эшендер өткөн дүйнөдөн.
Тагдырдан алыс кете албай,
Максатына жете албай
Башына түшкөн турмуштун
Түйүнүн эч бир чече албай
Армандуу болуп өмүрү
Аманат жандан кече албай
Умтулган менен илгери
Кадамдап басып өтө албай
Камчы тартып биз өңдүү
Нечендер өткөн дүйнөдөн.

Бетине күзгү карманган
Жууп чачын тараган
Абдан кооз болсом деп
Ак бетмайдан каалаган
Ак жууп таза кийинген
Аста басып керилген
Калтар сындуу кара чач
Турна моюн, чийме каш
Сүйлөр сөздөн эринген
Укурук моюн узун чач
Улар моюн керме каш
Бурала басып керилген.
Менин жарым болсун деп
Нечен жигит берилген
Сүрөткө тартып койгондой
Сулуулар өткөн дүйнөдөн.
Беш күндүк жалган дүйнөдөн
Улуу-кичүү баары өткөн
Жарыкчылык дүйнөдөн
Жаман-жакшы тең өткөн.
Баш-аягы тополоң
Боло келген дүнүйө
Бирден өтүп бирөөгө
Кала келген дүнүйө
Оомал-төкмөл дүнүйө.
Таржымалым жазамын
Тарыхымы кыскача
Талашкан менен эрким жок
Тагдырымдан башкача
Ар убак берет жараткан
Артык тилеп какшаса
Ар жагын ойлоп пендеси
Арамдык ишке барбаса
Жарыкчылык кез келет
Жараткан өзү жалгаса
Баян кылам азыраак
Башка келген балааны
Алла таалам сактаса
Артында болбос залалы
Кудурети зулжалал
Куткарып мындан алабы
Азаттыкка жетсем дейт,
Ар пендинин талабы
Алла таала бошотсоң
Алагды кылбай санааны
Өз жеримден айрылып
Оренбургду жай кылып
Кадыр алла кудурет
Кылганым барбы жай кылып
Калк ичинде курбудан

Каламбы дейм айрылып
Кайырлуу кыл кудурет
Кандай кылам кайгырып
Акыретти эстесең
Аллаага ыйлай зар кылып
Кудай талаа пендесин
Коер беле кор кылып
Жараткандын эрки бар
Жадында жокту бар кылып
Ажап эмес кудайым
Азаттык жолду шар кылып
Эл ичине барарбыз
Эсен болсок кайрылып.

КЫРГЫЗ САЛТЫ

Салтанаты келишкен
Санаттын уксам имиштен
Каадалы өткөн заманды
Карылар айтып беришкен
Калп сүйлөгөн шумдук жок
Касиет тапкан бир иштен
Калктын пайда зыянын
Как өзүндөй билишкен
Четтен душман док кылса
Чечинип коюп киришкен
Ынтымагы жарашса
Ырысы журттун келишкен
Байге берип кунан чаап
Баш бошобой үлүштөн
Баары кемер курчанган
Балдары күмүш кемерден
Көкбөрү тартып жаштары
Көбүнчө ойноп күлүшкөн
Эки балбан беттешип
Эр эңишип эңишкен
Топту бузган баатырга
Тогуздай байге беришкен
Айдап малын дүңгүрөп
Адамдары жүрүшкөн
Ал убакта кайран эл
Алынча дооран сүрүшкөн
Айланаң ала-тоо болгон
Адырың терең коо болгон
Абасы салкын эң таза
Адамдын дени соо болгон
Эшикке чыксаң салкындап
Эпкини тийип калкылдап
Кыбыладан жел соксо
Кылкылдап чөптөр жылтылдап
Атырдай жытың аңкыган
Азыр да ойлоп сагынам

Ыраңы жашыл көк болгон
Ыргалган шибер чөп болгон
Барган адам шол жерде
Байыр алып токтолгон
Көрүп турсаң эрте кеч
Көөнүндө кайгы болбогон
Эстесем ошол жеримди
Эзилип жүрөк чок болгон
Кайран Нарын, Ат-Башы
Кадырың бүгүн жоктолгон
Өрүшүнө мал тууса
Өз алдынча торолгон
Эринсе өрдөк каз уулап
Эсирген жаштар көп болгон
Жердеп жүргөн адамдын
Жегендей көөнү токтолгон
Айыпталбай сот болуп
Азыркы заңда жок болгон
Кадыр аллаа колдой көр
Катарлуу эпкин оттордон
Айтамын салам Ала-Тоо
Азыркы шектүү өлүмдөн
Айдап малын куунаган
Азамат жигит дуулаган
Адырдын аркар кулжасын
Атуучу мерген уулаган
Адис мерген түш болсо
Ажалдуу кийик сулаган
Аркырап аккан кашка суу
Адырда тулаң булаган
Айылда ойноп чардашып
Азамат эрлер дуулаган
Тар төргө чыккан түрлүү чөп
Төгүлүп гүлү бураган
Түшүмө кирсе ошол жер
Түн уйкумда кубанам
Эртеси көзгө көрүнбөйт
Эмгектүү менин убарам
Алсыздардын абалын
Аман болсун сураган
Акылга туура келгенин
Айтпай кантип тура алам
Капалыкты көңүлдөн
Кайрат кылып чыгарам
Ар ким уксун сөзүмдү
Ак кагазга каралайм

xxx

Кызыл-тазыл көч чыкса
Кыз келиндей болжогон
Кыргыздай боюн сылантып

Кыз-келин боюн ондогон
Кынама бешмант кийинген
Кымбат баалуу тондордон
Ала көөдөн азамат
Аңыра чаап ойногон
Алмач өркөч төөлөргө
Жабдык салып кооздоп
Ар түрлөнтүп тордогон
Ат жабдыгы күмүштөй
Ат мингизген жоргодон
Өзөңдүү булак болбосо
Өскөндү жерге ким конгон
Баарынан такыр ажырап
Бар бекен биздей шордогон

xxx

Көчмөндүү кыргыз элим бар
Көрөргө түрлүү салты бар
Алы жеткен үйлөрдө
Алмач өркөч алты нар
Жабдык салса төөсүнө
Жайса килем жаркырап
Ойдон кетпейт бул нуска
Ошончолук баркы бар

xxx

Жаштары ойноп күлүүгө
Жарашыктуу наркы бар
Калк чогулса тамаша
Кадимтен түрлүү салты бар
Саламат бол көргөнчө
Замандаш курбу жалпыңар
Сагынгандан сиздерге
Зарлап салам айтылар
Сапарын тилеп кайгырып
Сайрап торгой жалпыңар
Ага-иниден айрылса
Ар ким биздей чачылар
Айта берсем түгөнгүс
Азыркы түндүн дарттарын

xxx

Как жалама зоосунан
Кайберени чуркаган
Кадырлаш курбу курдаштар
Каткырып ойноп дуулаган
Айылда калган ага-ини
Арбагына кубанам
Аман болсун көргөнчө
Ал абалды сураган.

АЛА ТООНУН ЖАРАТЫЛЫШЫ

Чырпыгы бүрдөй бүр байлап
Чыңыртып кулун бээ байлап

Көйкөлгөн Шибер төрлөргө
Көчүп чыгып эл жайлап
Жер чымырап көк жайнап
Жетишип мезгил деп байлап
Көкөлөп учуп боз торгой
Үн алышып көп сайрап
Ынтызар болдук Ала-Тоо
Иш өткөн соң көз жайнап
Чырпыгы бүрдөй мөмө алган
Алма шагы ийилип
Ар түрдүү жемиш мөмө алган
Байчечекей түрүндө
Бакасы чардап көлүндө
Бетеге белден буралган
Береке бар чөбүндө
Жашыл ыраң түрүндө
Ар нерсе түшүп көңүлгө
Акыры ушул өмүргө
Турмуш бербей эркиндик
Турабыз күтүп өлүмдү
Алла салган тагдырга
Акыры пенде көрөбүз
Аман калсак өлүмдөн
Ага-ини жүзүн көрөбүз
Өкүнсөк кайта айланбас
Өтүп барат кайран жаш
Жаз аптапка айланбас
Жеңип кышты сайган жаз
Жан-жаныбар жаз келсе
Жарпын жазып жайланбас
Кейиши менен зарланып
Кетип барат кайран жаш
Ээрчип карап артыңдан
Энди биз болдук айланбаш
Жалпы журтка мерипан
Жазып жарпын жайган жаз
Жаз жаркырап жайнады
Жаңыдаң чырпык бүрдөдү
Жаркырап бизден башкалар
Жай жайында жүргөнү
Жарыгы тийип кеңештин
Жалпы Россия гүлдөдү
Жабырлуу болду биз үчүн
Жараткандын күндөрү
Жатса жамбаш талытып
Жан кейитет түндөрү
Бир жыл болду чамасы
Биз түрмөгө киргени
Арты болсун кайырлуу
Абалды эч ким билбеди

Тар көпүрө тайгак жол
Тарткылык айдап үндөдү
Кыйкырбаймын буга да
Калемдин бардыр чийгени

xxx

Күлүктү кимдер минбеген
Күүлөнтүп кимдер жүрбөгөн
Дөөлөтү болсо башында
Дооранды кимдер сүрбөгөн
Оюна келсе жашчылык
Ойноп кимдер күлбөгөн
Ошолордун баарысы
Биздин эсте жүрбөгөн
Какшык айтып жалдырап
Кабагын чытып түйбөгөн
Кашкайып күлүп сүйлөгөн
Кайкайган сулуу келинди
Кайрылып кимдер сүйбөгөн
Кесирди көзгө илбеген
Кээрлүү сөздү сүйлөгөн
Көп айтуудан уялып
Алардан кээ бирөө жигит сүрдөгөн
Кезеги келсе ошондой
Келинди кимдер сүйбөгөн
Ойноп кимдер күлбөдү
Суктандырган адамды
Сулууну кимдер сүйбөдү
Калк ичинде курдашка
Катарлаш кимдер жүрбөдү
Көчкөндө жүрдүк аралаш
Өрүүдө жүрдүк пааналаш
Көргөзөр бекен кудайым
Көп алыс калды санаалаш
Калк ичинде курбулар
Кадырлап ойноп күлгөнгө
Кайгырган курдаш бар бекен
Каңгырап биздей жүргөнгө
Сагынып салам айтабыз
Замандаш ойноп күлгөнгө
Зарлантпай кудай жеткирер
Санаалаш ойноп күлгөнгө
Санаага түшөт көп пикир
Салам дубаң келгенде.
Айт арапа болгондо
Алкынтып күлүк мингенде
Калк ичинде курбунун
Катарында жүргөндө
Кара суудан каз уулап
Бойлоп жүрдүк бир кезде
Калбасак да катардан

Ойлоп жүрдүк бир кезде
Катарында курбунун
Ойноп жүрдүк бир кезде
Атып мылтык куш салып
Дуулап жүрдүк бир кезде
Кымыз ичип куйрук боор
Чайнап жүрдүк бир кезде
Аргымак минип дуулдап
Ойноп жүрдүк бир кезде
Агыны катуу дайраны
Бойлоп жүрдүк бир кезде
Аркасы менен атанын
Дуулап жүрдүк бир кезде
Арпа менен Аксайды
Жайлап жүрдүк бир кезде
Ар ким малын төлдөтүп
Айдап жүрдүк бир кезде
Ээликтирип күлүктү
Байлап жүрдүк бир кезде
Эл ичинде эркелеп
Сайрап жүрдүк бир кезде
Кызыл-тазыл ак өргөө
Кирип жүрдүк бир кезде
Кымбат баалуу асыл тон
Кийип жүрдүк бир кезде
Жыбылжытып жорго атты
Минип жүрдүк бир кезде
Жергеси менен айылды
Бийлеп жүрдүк бир кезде
Азаттык башта мал колдо
Толкундап толдук бир кезде
Адырдан аркар кубалап
Куунап жүрдүк бир кезде
Айрылып ага-туугандан
Мундуу болдук бир кезде
Байтал бээнин бал кымызын
Байлатып ичтик бир кезде
Картошканын көк шорпо
Кайнатып ичтик бул кезде.
АГА-ИНИГЕ САЛАМ АЙТ
Барган жерим Орунбор
Мандайымда калың шор
Сандалттырдың мынчалык
Саясаттын темир тор
Сапар бастым алыс жол
Зарлантырган мына ошол
Ак жүзүңдү көргөнчө
Алыста калдың аман бол
Талабыма жеткирбей
Тарттырды түрлүү убайым

Алыста калган атамдын
Амандыгын сурайын
Жаратып жоктон бар кылып
Жардам бол жалгыз кудайым.
Акыл менен ким билет
Асыл да тагдыр болжолун
Аралап элдин ичинде
Жүрбөдүм деп ойлондум
Катарында курбунун
Күлөмбү деп ойлондум
Эркелеп элдин ичинде
Эрктүү жигит ойногон
Эзилип кайда жатабыз
Эмгектүү жигит ойлонгун
Калк ичинде курбунун
Катарында болбодум
Капкайдагы көңүлдүн
Капалыгын жойбодум
Кантейин аллаа тагдырдын
Качан да болсо шордомун
Айланайын кудурет
Артын өзүң ондогун
Ар бир жерге зарланып
Алсыздарды койбогун
Ак кагазга кат жазып
Айткым келди дартымды
Аман-эсен көрөмбү
Ага-тууган жалпыңды
Сактаса чирип дат албайт
Салмагы оор алтынды
Өкүнгөн менен жаппайсың
Өтүп кеткен салтыңды
Бошонбой торго чалынып
Боолу боз куш талпынды
Эл ичинде билбепмин
Эркинчилик баркыңды
Оодарып баштан мээнетти
Ондоочу кудай артымды.

xxx

Айдалып келдим агынан
Ар ким көрсүн багынан
Артта калган курбунун
Ар жоругун сагынам
Айылчылап жүрсөм да
Айыптуу деп табылам
Эрегишкен саяктын
Эки белек табынан
Эрмек кылса буларга
Эптүү болуп табылам
Айта берсе жамандык

Ар бир түрлүү жагынан
Акыйкаттуу бул иштен
Актыгым болсо арылам
Келдим саяк элине
Кемчиликтин айынан
Бир ат алдым акийден
Бир туугандык жайынан
Залалым барбы жагалар
Зарланттың неге агынан
Көрсөтсө калкым ичинде
Көрбөйт белем багымдан
Кыянатсыз иштерге
Кыйналсам кайдан табылам
Айдатып ийдик эле деп
Албайсың кабар алымдан
Караласаң абыдан
Калп жеринен жалаага
Капташтардың жаңыдан
Калың черик көп журтум
Кайгырса кайдан табылам
Көп жеринен ойлонсом
Көңүлүм кетет жамаалай
Калдарбектин баласы
Кастык кылды каралап
Арамдыгын билбестен
Айлыма келдим аралап
Карматып койду бул мурза
Калп жеринен жалаа жаап
Азыркы заңга илинген
Айыптуу деп камалат
Айрылып түрлүү жолдоштон
Акылга түшөт алаамат
Адамга зыян жетерин
Акылсыз наадан карабайт
Эби жок чоркок ургандар
Кишинин эт жүрөгүн жаралайт
Өтүп кеткен жумушка
Өкүнгөн менен жарабайт
Айланып элге барганың
Ага-иниге салам айт
АЙДАЛГАН МАНАПТАР
Кетмен-Төбө кең жерден
Келди саяк элинен
Талабы бар эр эле
Тайбай турат эбинен
Бала болуш Байгазы
Бардыкка тийген пайдасы
Кезеги жок бул кезде
Кетип турат айласы
Элинен азган жалгызды

Бекер кетти дедиби?
Кетмен-Төбө кең жерди
Ушул жалгыз жедиби?
Адамдын көөнүн кубантар
Асмандан айланып учкан куштары
Алы келбей жүрүшкөн
Алардын ыраазы болор душманы
Адамдан чыккан мүнүшкөр
Жаюуга ачык тору бар
Туз буйруп келдик бул жерге
Ошончо башта шорлор бар
Нечен манап калышты
Короосу толгон коюу бар
Каракол экен дубаны
Карып калган убагы
Карыя болуш Кулбарак
Касиеттүү бу дагы
Сай күлүктүн бири эле
Заманында бу дагы
Кайраты бар башында
Кабылан эле жашында
Картайып мында келсе да
Эпкини турат азыр да
Айыптуу деп мойнуна
Он жылдык күнөө тарттырып
Калың элди көрсөтпөй
Капаска койду бактырып
Келди Нөөбөт бул кезде
Керилген нечен асылга
Эгем өзүң пендеге
Эмгекти берсең ашырба
Ак жеринен кармалап
А дагы келди айдалып
Ага-тууган эл үчүн
Азабын тартып зарланып
Кадимки чоң Балтабай
Кандын уулу Жумадил
Ардактуу болуп Бугудан
Атасы өткөн бир адил
Ошол эрдин баласы
Орунсуз турат жалаасы
Армандуу күндө туш болгон
Асыл заттын баласы
Адам деп ойлойм ошону
Азаматтын даанасы
Тирүү жүрсө бечара
Тийүүчү экен пайдасы
Каракол менен Нарындан
Кабар алгын баарынан
Ичинде жүрөт бир бала

Илбериңки баарынан
Канкелди менен жүсей дейт
Карылар айтат түзүк дейт
Кыйкырып буга кейибейт
Кандай да болсо мейли дейт
Тобокелчил эр экен
Пайдасы тийчү неме экен
Кадырлашкан тууганга
Каралдуу катуу бел экен
Аман жүрсө бечара
Азаматтын бири экен
Кат калеми колунда
Кайраты баары өзүндө
Кадырлап кызмат кылгансып
Карыптардын жолуна
Сактай көр аллаа биз карып
Саясаттын торунан

xxx

Өмүраалы Сулайман
Экөөң да көргүн кудайдан
Өзүңөр жакшы билерсиз
Өкүнчү болбос бул жайдан
Кандай да болсо ага-ини
Калбасын пикир кылайган
Куттубай, Касымааллылар
Курбу курдаш баарыңар
Бирназар менен Кемелкан
Биле турган карыңар
Жендирип кайгы санаага
Жеңил жигит сабылар
Айыл-апа эл журтту
Айланып бир күн көрөбүз
Аман болсо жаныңар
Эскирсе ай жаңыарар
Эмгектүү шордон арылар
Өтүп кетсе кайран жан
Өкүнсөк кайдан табылар
Кишиден көрүп кээ бирөө
Кирдеп жүргөн чагы бар
Өзүбүздөн каталык
Өткөнүн билбей жүргөнбүз
Ошонун тартып кысасын
Ойлонбой торго киргенбиз
Жаны күйгөн бир душман
Жазган чыгаар каралап
Калк ичинде ошолор
Калса болду аралап
Ошо да келет бир күнү
Ойдо жок темир коргонго
Ойлочу кирбей ким калар

Оозун ачып соргонго
Кысасын тартат акыры
Кыямат же бул жайда
Шексиз кыйын эмеспи
Шерменде болуш кудайга

xxx

Байгазы, Бакир, Ажыны
Балдары менен айдаган
Бардыгы менен ушулар
Баркынан мурда тайбаган

xxx

Канкелди менен Үкүнү
Катары менен кармаган
Канча убактан бер жакка
Катардан эч бир калбаган
Кээ бир алсыз кедейди
Кезеги келсе жалгаган
Калкынан азып бул жерде
Карыптар минтип зарлаган
Кантели аллаа тагдыры
Кайырын тиле аллаадан

xxx

Ырысалы менен Ысмайыл
Ылгалап келди кыргыздан
Ташка тийсе тайбас эр
Тапкандырсың кыргыздан
Өкүнбөймүн мындайга
Өткөрдүк жаштык убагын
Жаныңда турат Оренбург
Жаңыдан көргөн туягың
Ага-ини досуң жарыңдын
Амандыгын сурагын
Ажырап кимдер козголгон
Ага-ини достордон
Таалайга бүткөн шордумун
Тагдырыдыр бу дагы
Эстебей калган калк үчүн
Арнадык салам дубаны
Акты кара кылбаска
Акыйкат адил заңы бар
Акталам деп калп айтып
Абдыжапар агаң тур
Айтпаса керек жалган сөз
Аксакал жакшы адам тур.
Бектемир уулу Аманкул
Бешенеде калем бул
Берген сабак тарбия
Белги болот сага бул
Акты кара кылбоочу
Акыйкат адил заман бул

Акталам деп калп айтып
Арманда калган жаман бул
Жалаа менен күйдүм деп
Жалбарат болбой Жаманкул
Тартууга ушул эмгекти
Таалайга тагдыр туш келди
Адам уулу көтөрөт
Айрыкча башка түшкөндү
Көрүнөө келген ажалга
Көргөнүң барбы күткөндү
Жашыруун жанды алчу эле
Жазууда күнү бүткөндү
Жараткан экен кудайым
Жабырлуу күндө биздерди
Билгизбей дайнын Эраалы
Бизден күдөр үзгөнбү
Караланып биз үчүн
Качан күнөө жүктөлдү
Кайдан өкмөт кармасын
Качып бизден үрккөндү
Сопунун уулу Эраалы
Сонун актив дечү эле
Коммунист деп укчу элек
Кедейден чыккан бу дагы
Душмандык менен каралап
Туюнтуп жүрсө эл аны
Чын текшерип өкмөт
Чыгарып ийбейт неге аны
Качкан менен кутулбайт
Каза жетсе бир жанга
Азырынча канимет
Аман-эсен турганга
Кудайым койсо саламат
Кутулабыз мындан да.
КАРАНЫН ИШИ АК МЕНЕН
Уккандар үчүн канимет
Ушу го жазган эрмегим
Жаздым салам кат менен
Жалындуу эпкин тап менен
Жашчылык өмүр өтөсүң
Жабырлантып дарт менен
Өкмөткө таанылдык
Өзгөчө жаман ат менен
Өң көрүшөр бекенбиз
Өнүп өскөн эл менен
Жоопкер болдук өкүмгө
Жоюлбаган дарт менен
Каранын иши ак менен
Тагдырдын иши тең эмес
Таалайга бүткөн бак менен

Таанылат Союз өлкөсү
Тарыхый кымбат нарк менен
Кылымды салды бир жолго
Кыраакылык шарт менен
Күлүн көккө сапырып
Күрөшүп эски салт менен
Большевиктин чын жолу
Пайдаланбайт калп менен
Теңдик кылса болбойбу
Теңшерип парасат менен
Жабырлууну шарт кылган
Политический органдын
Подполуна жаткырган
Үзө үрүп өмүр тирүүлөй
Үй-бүлөөдөн жат кылган
Жазыкты көрдүм турмуштун
Жалганды, чындай айттырган
Өлүмгө чейин жазасын
Өз мойнуна тарттырган
Үлгү болсун башкага
Үйрөтүп сөздү айттырган
Үзбөй кыял ар убак
Үмүткөрбүз тагдырдан
Күрүч берип өкмөт
Көңүл ачып шарт кылган
Кийгизип көйнөк дамбалды
Кир жугузбай ак кылган
Калыстыгын карачы
Казармадан бактырган
Жашасын жолдош Сталин
Жалпыга күчүн зарп кылган
Баш коштуруп бирликти
Барган сайын арттырган
Эски менен жаңыны
Эки бөлөк тап кылган.

АТ-БАШЫНЫ СҮРӨТТӨГӨНҮ

Көйкөлтүп минип жоргону
Өзөндү сууну бойлогон
Өрдөгүн атып, куш салып,
Өз эркинче ойногон
Ар жерден аккан булагы
Абайласам Атбашы
Жаннатка окшоп сыягы
Ат-Башы, Нарын кайран жер
Алты атадан калган жер
Олуя, забаа баскан жер
Аллаа назар салган жер
Атын уккан адамдар
Даңаза кылып барган жер
Ат-башы ата чынында

Алсыздар үчүн дарман жер
Зээр учуруп адамды
Сергек көңүл кылган жер
Туулуп мээнет тартпастан
Турмуштан санаа тынган жер
Ар ким байыр алган жер
Кимдердин түшпөйт оюна
Киндик каның тамган жер
Энеден туулуп чоңоюп
Адамдыкка жанган жер
Көңүлдөн кетпейт ар убак
Көзгө үйрөнүп калган жер
Арпа бир Ак-Сай жайлоосу
Аяк башы чандак жер
Билбегендер жалган дээр
Биз үчүн анык кайран жер
Көрбөй калсак экинчи
Көңүлдөн кеткис арман дээр
Көйнөк кийип жуугандан
Көп убактан турган жер
Тогуз ай, он ай көтөрүп
Торолтуп эне тууган жер
Жаштары ойноп күлүүгө
Жанга ыракат курган жер
Санаа көңүл бурган жер
Сагындырдың курган жер
Эмгек кылган адамдар
Эгин, чөпкө тунган жер
Жарманке базар калаасы
Жарашыгын карачы
Ар нерсе сүйсө табылган
Арзанчылык калаасы
Күнгөй-тескей арасы
Гүлдөгөн жашыл талаасы
Эркин өскөн мурунтан
Элет кыргыз баласы
Айдап малын жүрүүгө
Ар кимдин жетпей чамасы
Эртели кечке келгенге
Эт менен кымыз сабаасы
Элүү киши бир тойсо
Эч кебелбес сабасы
Эн калган ошонун
Эл журтка тийген жалаасы
Капташтырып жүрөктү
Каарлуу жаза чарасы
Акыйкаттан караса
Айыпкердин жалаасы
Атуудан аман калыппыз
Аллаанын тийип паанасы

Ат-Башы, Нарын базарым
Адамдын багын ачарым
Калың чогуу канатташ
Калалуу коргон базарым
Чеги болгон Чериктин
Чеч-Дөбө, Ата-Мазарым
Кадимден бери жарыктык
Калкына салган назарын
Калемде жазуу болбосо
Кааласын кимдер азарын
Калың Черик билбеген
Коконго тентип качарын
Туулган жерден айралып
Моминтип турмуштун тарттым азабын
Качкын деп элге сыялбай
Ардактуу кыргыз калкымдан
Ашкере күдөр үзө албай
Оодардың ушул жеримден
Оопасыз дүйнө шум жалган
Аралаш ойноп бир жүрсөң
Адамдын көөнү ачылар
Айыпталдык арада
Кайырлуу кыл кудурет
Калтырдың мынча санаага
Кезек келсе кимдердин
Кетирет турмуш дарманын
Урук тууган сен үчүн
Ушунчалык зарладым.
Күлүктү байлап кермеге
Күрпөндөн союп шеринеге
Күндө жыргап жатуучу
Күйүттүү биздин эл беле
Кейиштүү мындай күндөрдү
Келтирдиң кудай пендеңе
Калың Черик кайран эл
Кайсы журттан ким эле
Капырдын зулumu болбосо
Карыптык тартар эл беле
Эл чогулуп кеңешип
Эптүүлөп бизди жээр беле
Эгемдин иши болбосо
Элсиз качкын дээр беле
Айылга конуш малга жай
Ат-Башы биздин жер беле
Буруксуп жыты буралган
Күзгү салкын жер эле
Келбетин көргөн адамдар
Күндө жүрсөм дээр эле
Жардысы байдан саан алган
Жалданып малын таап алган

Азып тозуп баргандар
Ат-Башыдан о жалган
Коңур салкын күз болгон
Конушу жайлуу түз болгон
Салганы тайган куш болгон
Самаганы туш болгон
Атып мылтык, салып куш
Адамдары маш болгон
Келберсип нечен азамат
Дөөлөтүнө мас болгон
Касканактап үй тигип
Калк чогулуп аш болгон
Чалыштан күлүк ат болгон
Чабышып ойноп шарт болгон
Жарды байы белгисиз
Кашына сыймык бак конгон
Сойгону семиз бээ болгон
Ошонусу журттун кээ болгон
Падыша түшүп тагынан
Большевик журтка ээ болгон
Ырысы күйүп чок болгон
Ыраңым шапат жок болгон
Жаман жолго киришип
Жаш балдары шок болгон
Ак жеринен канча адам
Айдалып кетти соттолуп
Турмуш кыстап кайран эл
Тура албады токтолуп
Кар болду биздин мусулман
Колдой көр кудай ушундан
Уялуу аары урматтуу эл
Ушунчалык кысылган
Парбардигер бир өзүң
Бар адамга медеткер
Башка мүшкүл иш түшсө
Бар адамга себепкер
Жаратып турмуш жан кылдың
Жаадыда жокту бар кылдың
Адамзатка ырыскы
Амал кылып мал кылдың
Азар түмөн мал кылып
Анын атын бай кылдың
Кезеги менен сүйлөтпөй
Анын кебин кор кылдың
Бактылуу элди чоң кылдың
Башына сыймык кондурдуң
Арттырып анын дөөлөтүн
Ай-ааламга чоң кылдың
Мүдөөсүнө жеткирбей
Мусулманды кор кылдың

Ар ким жүрбөй эркинче
Айланасын тар кылдың
Азирети Аалыны
Чын өзүңө шер кылдың
Казат кылса каапырдан
Кайра тартпас эр кылдың
Капыр менен мусулман
Качан баарын тең кылдың
Казак менен кыргызды
Кайырсыз динге жем кылдың
Тобокел деп кудайым
Толгонуп сени бел кылдым.

КЫТАЙГА ЭЛДИН БАРЫШЫ

Ат-Башыдан эл качып
Ашуусу бийик жол басып
Карын күрөп бел ашып
Катындай ыйлап жөө басып
Калк бузулду адашып
Капырдын динин талашып
Оңолор бекен бир күнү
Ордуна келсе жарашып
Кадыр алла буюрса
Калар бекен жарашып
Кашкарды көздөй бет алып
Качып чыккан самашып
Какшаалдагы черикке
Кайрылбадык ыраак деп
Жерине келдик бул элдин
Жети ата өткөн тааныш деп
Ажалга бурсат бар болсо
Ажалга себеп жол издеп
Ар адамга милдет ко
Аракет жолун табыш деп
А көрөкчө алыраак
Ар жерде тентип калыш деп
Мусулмандын акы эмес
Бузулуп динден жаныш деп
Бир чымындай жан үчүн
Биз келатсак паана издеп.

КАКШААЛДЫКТЫН КЕЛИШИ

Кеби таттуу шылуундар
Келатыптыр мал издеп
Атайы келсек алыстан
Албай кетсек намыз деп
Жандырмагын ийирди
Жана бололу тамыр тааныш деп
Кашкарга минип барууга
Кадырлуу келет чалыш деп
Кара малды көзгө албей
Капталдуу ээр дагы издеп

Күйөөгө берчү кыз бар деп
Берилбей калды кыздар деп
Күмүш тердик дагы издеп
Бул сапарда жумушум
Бүтпөй калды чала издеп
Керектүүсүн эрикпей
Келип турат жана издеп
Наржагы Терек, Тоюндан
Ал сөзүң чыкпай ордунан
Букара кылып алба деп
Буйрук келди чоңуңдан
Жыйып берди калтырбай
Жылкы тургай коюңдан
Кейибедик мал үчүн
Кетсин деп жумуш оңунан
Кетирбей бизди коюуга
Келбеген соң колуңдан.

ТҮРМӨДӨГҮ ЫРЛАРДАН

Кызыл-Белден кайрылдым
Кымбаттуу элден айрылдым
Карасам жүрөк өрттөнүп
Караанын көрүп айылдын
Суусунан өттүм Нарындын
Теңсиздик сага таарындым
Кара-Үңкүр суусун бойлодум
Канчалык кыял ойлодум
Жаш кезимде айдалып,
Жаштыктын буздум ойронун.
Аштым Долон белинен
Арманда чыктым элимден
Аягын байкап окусаң
Аңгеме чыгат кебимден.
Эңкейдим аркы бетине
Элимдин чыктым четине
Эзилип боорум буралат
Эл-журтум түшсө эсиме.
Түштө көрдүм Кочкорду
Түрмөлүк дартым козголду
Туруктуу журттан айрылып
Түйшүккө кудай кошконбу.
Калем алып жазамын
Кайгылуу элдин азабын
Кайгыруу болуп мен көрдүм
Кара-Коонун базарын
Капа болгон көңүлдүн
Кайгысын кантип жазамын.
Аягы көлдүн Ырбачы
Айткан сөздү тыңдачы
Ашык айткан сөздөрдүн
Аягын байкап ылгачы.

Капчыгай, Орто-Көпүрө
Кайгырам андан өтүүгө
Кетип барам аргасыз
Анда-санда өкүнө.
Атайка менен Чымкоргон
Айдалып мендей ким болгон
Ар түрлүү кыял ойлонуп
Акылыма жык толгон
Абайлап угуп өтөрмүн
Алдымда жаткан чоң ордон.
Келдим Чүйдүн ичине
Кеп айтпадым эч кимге
Күнү-түнү жол жүрдүк
Кирпик какпай кичине.
Токмоктун келдим шаарына
Токтолуп жердин баарына
Калем алып кат жаздым
Калкымда калган жарыма.
Каранынды көрсөтпөй
Каларыңды кыйбадык
Карыптыктан биз минтип
Кара жанды кыйнадык.
Араба менен калдырап
Айнектей көздөр жалдырап
Айдалып келдик Пишпекке
Артымда солдат балдырап.
Кыргыздын Пишпек борбору
Бул жерде кедей, чоңдору
Кыйла кылдык аракет
Бошотпойт окшойт болжолу.
Алыс жерден биз келдик
Күнөлүү болуп айдалып,
Катын-бала жөө калдык
Карып болуп сандалып.
Бактысыздык бул турмуш
Башымда турат карачы
Атым молдо Казыбек
Иминдин болом баласы.
Аттап аман өтсөм дейм
Алдымда турган дайрадан
Советтин көзү түз болсо
Зыркырап учам кайрадан.
Айланам бийик тордолгон
Адашып турам чоң жолдон
Кайрылып чыгаар бекенмин
Капкалуу бийик чоң ордон.
Ордодон чыксам кутулуп,
Ошого менин чоң олжом.
Уялуу жыгач, урматтуу эл
Уктасам чыкпайт көңүлдө

Замандаш курбу курдашты
Санасам көңүл элирген.
Ак, карабыз ылганбай
Айыпталдык арада
Кайырлуу болуп кудурет
Калтырба мундуу санаага.

xxx

Тар босого, тар эшик
Тартибинде кысталдым.
Таалайга жазган шор экен
Табасын көрдүм душмандын.

xxx

Таба кылган душмандын
Табасын тапчу эгем бар
Таарынбайлык тагдырга,
Таалайга жазган ченем бар.
Таалайга жазган эмести
Таалайдан көрсүн деген бар.

xxx

Терезеден карасам
Теректин башы чайпалат,
Жашылдан жибек жамынып,
Жай келген түрү байкалат
Капесте жаткан шордуудан
Кандай куш кабар алалат.

xxx

Канаттуу кушка мен карып,
Арманым айтам зарланып
Ак жерден торго чалындым,
Арам ниет душман каралап.
Кайрыкер болсоң канаттуу
Сөзүмдүн баарын жаттап ал
Чындыкты уккан жан болсоң
Чабыттап учуп айта бар.
Ойлонсом оор салмагың
Оодарып түшөт капалык,
Оюндун өтүп жыргалы
Отузга келип такалдык.
Алтымыш жашка жашаган
Атадан калган ырасмы.
Кырк бештен кыям өткөндө
Кыйноодо болсом ыраспы.
Кымбаттуу кайран жыйырма беш
Кыйкырсам жетпейт кырааты.
Ар жактын көрүп жыргалын,
Алтымыш жашап калбадык,
Берээктен туулуп бул кезде
Беш жашар болуп калбадык.
Унутулбайт өткөн күн
Убайым тартып зарладык.

Башына келет бул турмуш
Байкасам нечен кыраандын
Канатым талып олтурам
Каптаган толкун, кыяндын.
Карандаш болду жазганым
Карачы өңдүн азганын.
Кайда болсо көрөмүн
Таалайыма жазганым.
Пешенеге жазылса
Пендеси ыйлайт агынан
Бир мен эмес мындабыз,
Нечендер түшкөн тагынан.
Тобо деп куран окубай,
Тоотпой кээде кудааны,
Толгонуп ойлоп отурсам
Ошондон тарттым убайды.
Аттап аман өтсөм дейм.
Алдымда турган дайрадан.
Ага-тууган эл-журтка,
Айланып барсам кайрадан.
Кара-Суу менен Бел-Тепил
Канатташ конуп эл текши
Калк жайлоочу Чырмашты
Кайгырдым ойлоп сырдашты
Кайрылып көрөр күн барбы
Калк ичинде курдашты.
Арпанын башы Коргон-Таш
Аягы Аңгел, Отоо-Таш,
Ай сайын жыргап жүрүүгө,
Арак ичпей болдум мас.
Айыл сенин тамашаң
Артыкча жыргап оңгон жаш
Бел-Кара-Суу, Ак-Бейит
Бек санаймын көп кейип.
Өйүз жагы Бурганды
Өткөрдүк далай жыргалды
Аргасыз пенде көрбөйбү
Алла таалам кылганды
Ажалга жакын бел байлап
Акка моюн сунганды.
Артымда ойлор киши жок
Аргасыз болуп турганды
Атылып кетсем кокустан,
Атанын орду кур калды.
Жаратыптыр кудайым
Жападан жалгыз бир жанды
Таш-Ырабат, Ничкени
Такыр эл ашып түшкөнбү.
Тартип менен сыйлашып
Тамагын бирге ичкени

Тамашалуу кыз-келин,
О кокуй,
Тааныбай калды бизди эми.
Тагдыр насип кылбаса
Таң бизден күдөр үзгөнбү?!
Ошолордун бирөө жок
Ойлонсом түшкө кирбеди.
Сагыныштуу Ала-Тоо
Салам айтам түрмөдөн
Карып болгон биздерди
Кайтарса жолго түрмөдөн.

IV

Эки жыл өтпөй айланып
Эрксизден колум байланып,
Эмгектүү Пишпек түрмөгө
Эми да келдим айдалып.
Өнүп-өскөн кайран жер
Өзөккө салат жалынды.
Айтайынчы азыраак
Ат-Башы менен Нарынды.
Кайрылып көрөр бекенбиз
Кадырлуу тууган баарыңды.
Ойноп-күлүп өскөн жер
Оолак алыс калды эле
Ат чапса чаңы чыкпаган
Жайлоодон Ак-Сай шаңдуу эле
Атактуу Ак-Сай жеримди
Айткым бир келди сагынып.
Бар жайлоодон башкача
Баардуу Ак-Сай чөбүңдү
Канткенде эстен чыгарам,
Каз ойногон көлүңдү.
Эн ойноп жүргөн кез
Элестелет ансайын.
Жыпардай жытың буркурап
Жер эстелет ансайын.
Баркын билбей турмуштун
Балалык тентек кыялда
Канатым талып олтурам
Каптаган кара кыянда.

V

Буластап ойноп күлөрдө
Бул болду биздин күнүбүз.
Айдай болгон кыз-келин,
Кыйкырсаң жетпейт үнүбүз.
Жыйылган оокат, тапкан мал,
Жыргатып кимди куунатты.
От жалындай өмүрүм
Отко күйүп, сууга акты
Оопасыз дүйнө, шум жалган

Ойлочу кимди жыргатты.
Боолуу боз куш учуруп
Бозала чүрөк алдырбай,
Төрт бутуна така уруп,
Төгүлтүп жорго салдырбай
Түйшүктүү күндөн кутулуп,
Түшчүлүк оюн кандырбай
Ажырап эл, журтумдан
Азапта турган чагым ай.

VI

Түрлөнүп тарттым жабырын,
Түк калбай менин сабырым
Билбей жүргөн экенмин
Эркиндик күндүн кадырын.
Аргымак минип алкынтып,
Ашып бир кетер бел кайда?
Азабын бирге тартам деп
Айтып жүрчү эл кайда?
Азапка түшсө бул башың
Кайрылбайт экен мындайда.
Күлүктү минип күүлөнтүп
Ашып кетер жер кайда?
Күйүтүң бирге тартам деп
Айтып жүрчү эл кайда.
Күйүткө түшсө бул башың
Кайрылбайт экен мындайда.
Бир кезекте жыргашкан,
Бирге басып сырдашкан.
Орундалып айткан сөз,
Олтурган жерден жылбастан.
Карыптык башка түшкөндө
Кабары жок курдаштан.
Качкан болсо бак, таалай,
Кан түшөт алтын тагынан.
Каарына алса жараткан,
Капканга түшөт кабылан
Жазылган шордон кутулсам
Жарылар жүрөк кабынан.
Ушундай турмуш, ушундан
Учалбай тоонун кушундай.
Камакта жатсаң кор болуп,
Калмакпы каның бузулбай,
Жабыр тарттың жаш жанды
Жазыксыз шордон кутулбай
Түгөттү түрмө туркумду
Төгүлтүп бир күн учурбай.
Санадар болуп түрмөдө,
Сагынам өскөн жеримди.
Санабай кантип койомун,
Санаалаш өскөн теңимди.

Саламат эсен көрөмбү,
Сан жыргалдуу элимди?

VII

Атактуу биздин Ала-Тоо,
Абасы салкын, эң таза
Адамдын көөнү ачылат,
Ала-Тоо гүлүн жыттаса.
Аралата бастырса
Ат көрүнгүс чөбүңдөн
Тунук, тунук суу түшөт
Туюк, туюк төрүңдөн.
Ыргалып шамал жел болсо
Ыспырайт ыраң чөбүңдөн
Ыраңы жашыл көрүнгөн
Кайран ойноп өскөн жер,
Кантип чыгат көңүлдөн.
Айта берсе түгөнгүс
Ар бир иштин салты бар.
Жүрөктөн кеткис турмуштун
Жүйөсүз нечен зарпы бар.
Жүрөктөгү кайгы чер
Жууса кеткис дагы бар.
Ойдуңга жорго салдырып,
Оюнча кумар кандырып.
Тизени чоюп чирентип,
Тизгинге колду талдырып.
Оюңча жүргөн күн кайда,
Ойгонбос уйку түн кайда.
Ооган соң жүгүң кыйшайып
Оңолбойт экен мындайда...

VIII

Элибиз Арпа жайлаган,
Элиртип күлүк байлаган.
Этек жагы Бурканга
Этектеп малын айдаган.
Элимден үзбөй санааны,
Эстеген сайын саргаям.
Экинчи кайра көрсөм деп,
Эзилет ичте көп арман.
Эрмек кылып сандалттың
Эзип койду бул жалган.
Турмушун ойлоп АЛА-ТОО,
Туйлап жүрөк ойгонгон.
Эми билдик баркыңды
Эрктүү күндө чоң болгон.
Баян кылам салтыңды,
Байыркы өткөн калкыңды
Ашык элем айтууга
Ар бир түрлүү салтыңды
Көтөрбөйбүз билбейбиз

Колдо бар алтын баркыңды.
Арканча айтсам айбы жок
АЛА-ТОО сендей айынды
Эми көрөр бекенбиз
Эркиндүү жайлоо салкынды.
Айланып учуп аң алган
Ак шумкар куштун багынан.
Азаат жүрмөк, кармамак—
Азамат эрдин багынан.
Бактысыздык болбосо,
Азапка кайдан салынам.
Акылдан кетпейт жалгыздык
Ар дайым ойлоп сабылам.
Айланам темир тордомун
Азаттык күндү сагынам.
Айыпталсам өкүмгө
Айдалсам кайдан табылам.
Ажары болсо азамат
Айлынан биздей азарбы?
Ак тийбес үйдүн ичинде
Арманын айтып жазарбы?
Айлынан жалгыз бөлүнүп
Азаптуу жолду басарбы?
Акылды турлу ү айланткан
Азабы кыйын күн келет.
Ала салып уйку жок
Атмагы кыйын түн келет.
Ага-иниси барларга
Айлынан кабар, тил келет.
Айыпталсам түрмөгө
Артымдан издеп ким келет.
Агалуу болсом келбейби
Азыгым ташып бербейби.
Алты жыл жатсам түрмөдө
Аталаш тууган чендейби.
Аркамдан келер агам жок,
Армандуу кылдың мендейди.
Акылым ойлоп таң болсо
Айланып башым дал болсо
Калар белем кабарсыз,
Карманган колдо мал болсо
Жараткан берсин жардамды
Жатканым подпол там болсо
Жан багарга расход,
Жалгыз грамм нан болсо
Жатар белем кабарсыз
Жатындаш тууган бар болсо.
Ааламда жалгыз калбасын
Артымда белдүү кишим жок.

Аркамдан издеп ким келет,
Аялым калды алы жок
Кабарын издеп келүүгө
Карманган, туткан балам жок,
Камакта жаткан бизчилеп,
Кайгырган эрдин багы жок.
Каардуу каар жел болду
Каптаган кыян сел болду
Кайгырган менен кантебиз
Калем жазган чеп болду.
Какшаган үнүң барбаган,
Капаста булбул мен болдум.
Эгемдин иши ушу экен
Эрксиз турмуш байлады.
Эч кабар укпай үй жактан
Эки көзүм жайнады.
Ээси жок катын, жаш балдар
Эбак тарап сайлады.
Эмгегим тартып зарланып
Энемдин шору кайнады.
Таалайсызга бир катар
Тартылып турган заман го
Талашкан менен пайда жок
Тагдырга жазган калем го.
Бойлосуз терең дайраны
Болжолсуз кечтим, агам го.
Ажалдан кудай сактаса
Айланып бир күн барам го.
Алтын баш жерде калбаса
Ага-ини журтту табам го.
Байкоосуз күндө өткөргөн
Баштагы дөөлөт зеринби,
Адам улуу дүйнөдөн
Армансыз өтөт дедимби.
Өйдө төмөн каталык
Өзүмдөн өткөн пейлимби.
Айдалып ага-туугандан
Айрылып эрксиз келдимби?
Айылга конуш, малга жай
Ат-Башы биздин жер эле.
Гүлдөрдүн иси бураган
Күзгү салкын жер эле
Күлпөтүн көргөн адамдар
Күндө эле жүрсөм дээр эле
Кармаган калың чеп эле
Караңгы токой чер эле
Ашуусу бийик бел эле
Агымы катуу сел эле.
Коңур салкын күз болгон,
Конушу жайлуу түз болгон.

Салганы тайган, куш болгон,
Самаганы туш болгон.
Өзөндүү булак аз болгон,
Өрдөгү учса каз болгон,
Атып мылтык салып куш,
Адамдын баары маш болгон.
Башына сыймык бак конгон,
Сойгону семиз бээ болгон,
Мунусу журтка кээ болгон.
Кетирсе баштан кемчилик
Жеринен мендей азбайбы.
Бактысы баштан тайбаса
Басынып күлүк аксайбы
Байланып жүргөн кезимде
Башымдан дөөлөт качпайбы.
Ар убак санаа көп ойлоп
Айланып бешим да болду.
Арманым ичте угулбай
Астымдан тоскон бел болду.
Кайгыны тартып көрө албай
Капада энем дел болду.

IX

Жагалмай учпас кыядан
Жалгыз элем уядан
Жараткан алла бир кудай
Жардамды сенден суранам
Жалгызга жардам болом деп,
Жазууда айткан убадаң
Жаркырап ойноп жүргөн күн
Жадыма түшсө кубанам
Жазууда жазган ишимби
Жабырды тарткан убарам.
Элик чыкпас кыядан
Элкин элем уядан
Эгем талаа бар кудай
Эркиндик сенден суранам
Элкимге жардам берем деп
Эзелде айткан убадаң
Эркинче ойноп, көргөн күн
Эсима түшсө кубанам
Эзелде жазган ишимби
Эмгекти тарткан убарам.
Эмгектен башың арылса
Эркине жетип ал тынар
Жүрөктөгү кайгы чер
Жууса кеткис дарты бар. .

X

Башына келет бул турмуш
Байкасам нечен кыраандын

Канатым талып олтурам
Каптаган толкун кыяндан
Калкымда эркин жүргөндө
Кадырын билбей дүйнөнүн
Катарлаш кулпу салынган
Кара цемент үйдөмүн
Кандайча болуп жатканын
Кабарын билбей үйдөгүм
Катуу кылмыш мен үчүн
Камерде катуу күлгөнүм.
Түндө жатып түш көрсөм,
Түшүмдө жакшы кубанам
Түшүмдөн чыкпай жыйынтык
Түйшүктүү менин убарам.
Аргымак минип алкынтып
Ашып кетчү бел кайда
Аябайм сенден жанды деп
Айтып жүрчү дос кайда
Канчалык жакын болсо да
Карашпайт экен мындайда.
Жаратса бакты таалайды
Жаркырап кимдер күлбөгөн
Жашчылыктын мезгилин
Жалганда кимдер сүрбөгөн
Оюна келсе балалык
Ойноп кимдер күлбөгөн
Баралында бир кезде
Барчын элем үндөгөн
Бактысыздык билинип
Басып турам түрмөдөн.
Аркырап шамал үзүлбөс
Адырлуу тегиз жердемдин
Ар убак кетпейт эсимден
Ага-тууган эрмегим
Оюмдан такыр чыкпады
Ойноп күлгөн жерлерим
Көп убакыт болду го
Ажырап элден келгеним.
Жабыры катуу адамга
Жалганы жаман дүйнөнүн
Ар ким айтса эп экен
Ак жеринен күйгөнүм
^Бешенеде бүткөн шор
Бейпайын тарттым дүйнөнүн
Ага-тууган ичинде
Аралаш ойноп жүрбөдүм.

XI

Чуркурап турат далай эл
Фрунзе шаары камакта
Орус, кыргыз аралаш

Бир миңче киши камакта
Эсеп кылат эки убак
Эртели кечти санакта
Камеринде онтолоп
Ооруп жаткан андан көп
Канталага талатып
Кашынгандар андан көп
Жолдошунан айрылып
Бөлүнүп жаткан андан көп
Киши көрбөй доктурда
Өлүп жаткан андан көп.
Атырдай жыты буркурап
Адырга чыккан шыбагың
Айнектей жүзү жалтырап
Ар жерде аккан булагың
Абайласам Ат-Башы
Жанатка окшош сыягың
Азырынча буза албай
Айрылып сенден турамын
Айталаамды бир көрсөм
Арылат эле кумарым.
Керүүлөп бүркүт жайылган
Кежиге менен Арашан
Кейишти тартып жыргамак
Кезек экен карасам
Келберсип өнүп-өскөн жер
Кейип кетем санасам
Эркимче жүрүп ойногон
Эсимден кетпейт тамашаң.
Керүүгө чыккан чөптөрдү
Килемдин салган түрүндөй
Байчечекей жел болсо
Кулпунат кыргоол жүнүндөй
Кечинде кирип аккан сууң
Керпапалдын үнүндөй
Жаркырап ойноп сен жакка
Жанар күн барбы сүрүлбөй
Ажал келсе амал жок
Акка моюн сунгандай
Ал жайга барар күн жетсе
Акырет көздөй жылгандай
Кеңчилик заман көрбөсөң
Кеттиң го ичке көп убай
Келсе турмуш башыңа
Кейитет экен адамды
Кайта барып көрөмбү
Катын менен баламды
Кабыргам кетет сөгүл үп
Кайтарып ойлоп заманды
Кадырлуу тууган эл-журтка

Кайрылып барып каламбы
Белгисиз болуп ит турмуш
Бейпайлуу кылды санаамды.
Кайгырып ыйлап калгыдай
Катын менен балаң жок
Кадимкидей көр касып
Кастарлап көмөр заман жок
Карыптык, жолдуу оорудан
Карасам мындан жаман жок
Кайгылуу мындай сапарга
Кабылам деген санаам жок
Калыс болсом дүйнөдөн
Калкаларга калкым жок
Карап турсам турмушту
Кайгырбай турган жөнүм жок
Убайлуу башка көп болуп
Улуу кайрат дарт болуп
Убара болду алтын баш
Ушундай жөнгө зарп болуп.
Маңдайдагы калың шор
Тарар дүйнө бар бекен
Жаркырап ойноп элиме
Жанар дүйнө бар бекен.
Жалпы тууган, эл журтка
Барар дүйнө бар бекен
Балдарымдын алдына
Алар дүйнө бар бекен
Аман көрүп кумардан
Канар дүйнө бар бекен
Калас болуп бул жайдан
Чыгаар дүйнө бар бекен
Балдарымдын бетинен
Сүйөр дүйнө бар бекен
Барып ойноп Ат-Башы
Жүрөр дүйнө бар бекен
Баштагыдай дүрүлдөп
Сүрөр дүйнө бар бекен?..

САГЫНЫП ЖАЗГАН САЛАМЫМ

Каман-Суу менен Көк күмбөз
Жамалынды сагындым
Тамашалуу күн көргөн,
Заманынды сагындым
Ойноп жүргөн Орто-Сырт,
Бийигинди сагындым.
Атчан жүрүп уулаган,
Кийигинди сагындым.
Дөңгө чыгып ойногон,
Айылынды сагындым.
Ар жылгада жайнаган
Кайыбыңды сагындым.

Келберсиген кең Ак-Сай
Өңүндү кыйын сагындым.
Асманга жакын Ала-Тоо,
Мөңгүндү кыйын сагындым.
Ар жылгада бөлүнгөн
Төрүндү кыйын сагындым.
Ар чуңкурда кайнаган,
Көлүндү кыйын сагындым.
Ар түрдүү чыгып гүл ачкан,
Чөбүндү кыйын сагындым.
Айтып адам болжогус,
Жөнүндү кыйын сагындым.
Абасы таза Ала-Тоо,
Жериме айтам саламды.
Өстүрүп мени чоңойткон,
Элиме айтам саламды.
Алпечтеп багып чоңойткон,
Апама айтам саламды.
Калыстык кылып партия,
Жакында барып каламбы.
Калың эл кабыл алгыла,
Казыбектин саламын.
Бир жыл болду чамасы,
Мен бул жакка келгени.
Жарыгы тийип советтин,
Жалпы Орто-Азия гүлдөдү.
Кайырлуу болсун арт жагы,
Абалды эч ким билбеди.
Сагынып жазган саламым,
Аманбы энем үйдөгү.

**КАЗЫБЕК ЭНЕСИН ОРЕНБУРГДАН
АТ-БАШЫГА ЖӨНӨТҮП ЖАТКАНДА
АЙТКАНЫ /1930- ЖЫЛ/**

Энени айтып баладан
Эмгектүү дүйнө жалганын
Алтыкемден ажырап,
Ан үчүн нечен зарлаймын.
Элим деп мынча дегдейсиң,
Алтыке-ай,
Элиңе эсен жеткейсиң,
Эрте-кеч бизди эстейсиң,
Ажал жетип күн бүтсө
Эмчек берип чоңойткон
Алтыке-ай,
Эмгегинден кечкейсиң.
Айлым деп мынча дегдейсиң
Айлыңа аман жеткейсиң.
Айлыңа аман барган соң
Ар убак бизди эстейсиң.

Ажал жетип күн бүтсө
Алтыке-ай, Ак сүтүндөн кечкейсиң.
Көп канимет кыламын
Көз жумуп көргөн түшүмдү
Тирүүлүктөн мен сени,
Көрөмүнбү жүзүңдү.
Эликтирип күлүктү
Минер күндөр бар бекен?!
Эл ичинде эркелеп,
Жүрөр күндөр бар бекен?!
Күйүттүү күндөр ажырап,
Күлөр күндөр бар бекен?!
Кайрылып барсаң калкыма
Капесте шордуу жатат де.
Өлбөгөн жүрөк сокконсуп,
Өмүрдүн тузун татат де.
Байчечекей төрүндө
Бакасы чардап көлүндө,
Бетеге белден буралган
Береке бар чөбүндө.
Жашарып көңүл кубанат
Жашыл ыраң төрүндө.
Ар нерсе түшүп оюма
Акыл ушул өмүрдө
Турмуш бербей эркиндик
Турамын күтүп өлүмдө
Алланын салган ишине
Акыры пенде көнөрбүз,
Аман калсак бул чырдан
Ага-ини жүзүн көрөрбүз.
Энеден эрке туулабай,
Эмгек менен көз ачтык.
Кыя тартып бирөөгө,
Кылып көрбөй биз кастык.
Билген адам түшүнөр
Биз кудайга не жаздык!?
Он беш жашка чыкканча,
Ойноо бала кез болду.
Он алтыдан бер жакка,
Ойгонуп акыл эс толду.
Санаа күлүк, изи жок
Сабылсам элдин иши жок.
Калкынан азган пенде деп,
Кадырым билер киши жок.
Талабыма жетерде
Тарттырып кетти бутумдан.
Каза жетпей кутулуп,
Кайтарылсам ушундан.
Тилегимди бар кылып,
Азаттык жолду шар кылып,

Эл ичине келермин
Эсен-аман кайрылып.
Кудурет өзүң улуксуң
Жаадында жокту бар кылып,
Калемде жазуу иш болсо
Кандай кылам кайгырып.
Башынан калган ушундай
Бактысын баштан учурбай,
Туругу жок дүйнөгө
Турган эмес жүз бурбай.
Кайырын кудай көргөзсө,
Каалаган ойго жетербиз
Ан үчүн сизден сурарым
Акыңыз болсо кечээрсиз
Шайымды ойлоп мен үчүн,
Шалдайбасын муунуңар.
Сактаса кудай көрүшөр,
Саламат барып уулуңар.
Санааны артык ойлобой,
Сабырлык кылып турууңар.
Ажап эмес көрүшүп,
Ачылса ичте муунуңар.
Калкымдан жалгыз азамбы,
Катарлуу жолду басамбы,
Кайгылуу турмуш абалдан
Кагазга казал жазамбы?
Камак үй-Пишпек түрмөнүн
Кайтадан тузун татамбы?
Эмгектүү торго чалынып,
Экинчи келип жатамбы
Айнектей тегиз талаага?
Ага-ини тууган эл кайда,
Атырдай жытын бураган
Абасы салкын жер кайда?
Асыл ырчы болду деп,
Айып көрбө калайык.
Акылды турмуш кысканда
Айтууга болду ылайык.
Алдымда кетип апаке
Ак сүтүндөн кечээрби?
Ордунан чыгып тилегим
Ойлогон ойду чечемби?
Алыста жүргөн уулундан
Акыркы ушул өтүнүч-
Айдоодо көзүм жумулса,
Акыңыздан кечиңиз?

КАЗЫБЕК ЭНЕСИН УГУЗГАНДА АЙТКАНЫ

Ак кагазга кат жазып,
Калем алдым колума.

Кайран бир энем кетиптир
Кайрылбас сапар жолуна.
Көк кагазга кат жазып,
Калем алдым колума.
Каухар бир энем кетиптир
Көрүнбөс сапар жолуна.
Алтыке-ай,
Айлым деп жүрдүң дамамат,
Айлыңа бардың саламат.
Батма, Зухра, Калыйча
Алтыке-ай,
Ошого жаның аманат.
Ак чүпүрөк төрт кабат,
Акиреттик көйнөгүн,
Ан үчүн капа болбоймун
Ага-ини кылар өрнөгүң.
Жалгыз балаң мусапыр
Жаныңда туруп көмбөдүм.
Каза жетип күн бүтсө,
Мен андан кийин өлбөдүм.
Кылычтап теспе, күл сыйра
Кыйналбастан өтөгөр.
Овсур Кавсар булактан
Алтыке-ай,
Буюрса кудай ичегөр.

**КАРЫНДАШЫ КАЛЫЙГА
ТҮРМӨДӨН ЖАЗГАН КАТЫ**

Капаска түшкөн торгойду
Кааласа кудай колдойбу,
Кайра насип буюрса
Кайрылып учуп конбойбу,
Канаты бүтүн болбосо
Карлыгач учуп ойнойбу,
Каймана адам бирөөнүн
Карыптык алын ойлойбу,
Кайгырбагың Кадике,
Калемде жазуу болбойбу,
Таалайына ар кимдин
Тагдырда жазып койбойбу,
Пешенеге жазбаса
Пендени мээнет торгойбу,
Келечекки турмуштун
Келээрин адам болжойбу
Кайырын тилеп кудайдан
Кадыке,
Канимет кылсаң болбойбу?
Камак үйдө олтурган
Карып акең кол койду.
Ар убак жатам ойлонуп,
Армандуу санаа-мол болуп,

Түшүмө Какен сен кирсең
Толкундап жүрөк козголуп.
Кыйналып жүрөм жабырда
Кызыл өңүм боз болуп.
Бир ургачы, бир эркек
Бир уядан экөө элек.
Эки эгизден айрылып,
Эмгекте турам кайгы жеп.
Кайгырган менен кантейин,
Калемде кудай жазган кеп.
Аталаш жок бир тууган,
Абалтан душман бек кууган.
Ошол карып болгон Казыбек
Кадыке-ай,
Сени менен бир тууган.
Айдалып бизди кетти деп,
Каның үчүн ар кылба
Андан көрө Кадыке
Алтын жаның кар кылба.
Айланайын кудайым,
Ар кимди биздей кор кылба.
Булбул элем бир кезде,
Бутакта конуп сайраган.
Канатты кагып зыпылдап,
Өтүүчү элем дайрадан.
Учууга канат ирмелбей,
Туюк болду айланам.
Кайрылды курган канатым,
Канчалык учса талбаган.
Келтирип минип бууданды,
Кечүү бир салсам сайроодон.
Акталып кетер күн барбы,
Азапты чеккен айдоодон.
Чеберлик кылсам бошоном,
Чексиз турган байлоодон.
Калыстык кылса кетермин,
Калп жеринен кармоодон.
Калп жеринен кармалып,
Азабын тартым түрмөнүн.
Ар ким айтса түгөнбөйт,
Агынан адам күйгөнүн.
Же адилдик менен текшерип,
Актыкты турмуш билбедиң.
Адал кызмат кылсам да,
Ак эмес деп кирдедиң.
Тартылып актан жазага,
Таза бир жүрөк зилдедиң.
Таалайга бүткөн немедей,
Талкалап турмуш билбедиң.
Кысылып оокат жагынан,

Кыйноосунда жүдөгөн.
Акчыл Совет текшерип,
Мен арылам түбү күнөөдөн.
Жапалыктын кырсыгы,
Жабылып турат бирөөдөн.
Жабыштырып жалааны,
Жалгандыкты сүйлөгөн.
Жалындатып от коюп,
Жабышсын деп үйлөгөн.
Жалындуу чокко мурунтан,
Жалгандан адам күйбөгөн.
Жалаасыздар бош жүрөт,
Жашыл гүлдөй бөрдөгөн.
Жалганчы кесип демимди,
Мага жакшылыкты сүйбөгөн.
Бактысыздык илинип,
Мени басып турат түрмөдөн.
Камалган жалгыз мен эмес,
Карыптар жатат жүздөгөн.
Акталып мындан бошонуп,
Айланып элге барамбы.
Артыкча кыйын сагындым,
Мен ардактап баккан баламды.
Мен барганча аман бол,
Медер кылар каралды.
Туткунга мени түштү деп,
Туугандар бөлбө санаанды.
Акыры болсо акыйкат,
Мен ишенем бошоп барарды.
Акталып мындан кутулсам,
Айланып элди табамбы?
Азабым тартып артымдан,
Алганым турат сандалып.
Актан болгон күнөөгө,
Мен ар убак турам таң калып.
Өкүмү улук Советке,
Өтүнчү кылам жалбарып.
Күнүмдүк өткөн өмүргө,
Күлүмсүрөйм алданып.
Баар ачып доорон сүрөрдө,
Балаасын таптым түрмөнүн.
Бар ишим болуп жалаадан,
Мен башынан актан күйгөмүн
Кызылын кийбей күрмөнүн,
Кызыгын көрбөй дүйнөнүн.
Кызыктап доорон сүрөөрдө,
Кыйноосун тарттым түрмөнүн.
Карасын кийбей күрмөнүн,
Кадырын билбей дүйнөнүн.
Катардан доорон сүрөөрдө,

Капасын тарттым дүйнөнүн.
Капа бир болом муңайып,
Кабак ачып жүрбөдүм.
Канткенде мындан кутулуп,
Каткырып качан күлөмүн.
Жүрөктүн башы саргарып,
Жүралбай муунум зилдеген
Бактысы баштан тайганда,
Басынып жигит кирдеген.
Жалгыз кесип демимди,
Жалаңтык кылдың белимди.
Жатканымда кыйналып,
Менин жалгыздыгым билинди.
Көп сыйлашчу агабыз,
Көрө албадым бириңди.
Бастырып кабар албадың,
Мен башка дедим кимиңди.
Кеңеши адил текшерсе,
Кетирер башта кириңди.
Кейигенден чыгардым,
Келтирип муңга тилимди.
Туткунга мени кабылткан,
Турмушка турам таарынып.
Түбү жок терең дайрага,
Турамын бутум малынып.

АТАСЫН УГУЗГАНДА **КАЗЫБЕКТИН КОШКОНУ**

Бисмилла деп баштамак
Бир кудаанын жарлыгы
Билгизет далил куранда
Бизге бир анык бардыгы
Ажал жетсе өлүмдөн
Ар кимдин жоктур тарлыгы.
Ашкере көпөс болсоң да,
Аралжы түшпөс байлыгы.
Арстаным атам өткөн соң
Азаптуу арман арбыды.
Сандалып жүргөн муңдууга
Салып кеттиң кайгыны.
Теңирим салды көңүлгө
Терең санаа, кайгыны.
Куран улук, бир улук
Курандан башка ким улук?
Ак шарият дин улук
Намысың кетти ар жерге
Таксым болдуң кай жерде?
Колумдан дөөлөт кеткени,
Колдоочу агам бар дээрге
Колумдан чыкпай өзүмдүн
Ошентип жүрсөң мейли эле

Урматым агам бар дээрге.
Кармалып барып жезиттин
Калаасында кечиктиң.
Кайрылып быйыл келет деп,
Кабарыңды эшиттим.
Каалаган ойго жеткизбей
Кандай бир дартка кезиктим.
Алал жүрмөк адамга
Артыгы деп кесиптин,
Айыл-аймак журтуңа
Адеп берип ээрчиттиң.
Акырет үчүн салдырган
Аркасы тиер мечиттин.
Тартипсиз кимдер жүрбөгөн,
Тартипке калкын үндөгөн.
Акыл айтып журтуна
Адеп менен жүр деген
Кендирди баскан бузуктун,
Кетирип баркын тилдеген.
Калк чогулуп келгенде
Калыстыгын сүйлөгөн.
Калың черик көп журттун
Кадыры менен бийлеген.
Бей-бечара алсызга
Бейчеки сөзү тийбеген
Касиеттүү жан элең
Карөзгөй доону сүйбөгөн,
Башыма түштү машакат,
Байтерек элең бүрдөгөн.
Кесилген соттон кутулуп,
Келген окшойт түрмөдөн.
Толгонуп бизге жете албай,
Тойдуңбу жалган дүйнөдөн.
Кабарың угуп көп адам,
Кармансам деп самаган.
Кыянатсыз иш ойлоп,
Кылганың журтка жараган.
Эбин таап арадан
Эл курадың далайдан
Жабыке калды тууганың
Жалгыз сизге караган.
Чапса, турса жеткисиз
Чабылып журтуң тараткан.
Эсебин кайдан табалам?
Жалгыз калды дегенсип
Жат болор жаман санаган.
Өдөтөн келген шер болсо
Өтө албастан камалам.
Өкүнтүп кеткен душмандан,
Өчүмдү кантип ала алам.

Азис бегим өткөн соң,
Эңкейип кимди таянам?
Жалгыздык башка келген соң,
Жат болор жакын туугандан.
Сыйнаты менен улуктун
Сый көрдүң ички калаадан.
Айдалып жүрөт көп адам,
Акыйкатсыз жалаадан.
Өзүңүздөй болот го,
Келсе кетет бар адам.
Кейитип жалпы тууганды.
Кетипсиз дүйнө паанадан.
Кыйдамы келген күндөрдө
Кыйла адам сизге жыгылды
Капшыттан чынар кыйылды,
Чырпыктан кабык сыйрылды.
Алсыратты бул турмуш
Артында жалгыз уулунду
Каалаган ойго жеткизбей,
Калемим кыска чийилди.
Кабылан агаң өттү деп
Кабарың бүгүн угулду.
Болк этип жүрөк туюнду,
Бозоруп өңүм кубулду.
Болжолсуз жүргөн чагымда
Бошоттуң кокуй, муунумду.
Капкалуу коргон, чеп элең,
Каршы сынды терегим.
Кас санаган душманга,
Кара жолборс береним.
Алты ата уулу Ак чабак
Акылын тапчу сен элең.
Айдалып барган жериңден
Айланып кайра келээрим.
Артыкча ката болгонбу
Менин аман бир көрсөм дегеним.
Ак дидарың көрсөмчү
Аганы, айланайын медегим.
Зарлап карап турбадым,
Туура түркүк сынганын.
Душмандын көөнү тынганын,
Туйгунум агам өттү деп,
Тушунда ыйлап турбадым.
Амирин көрбөй Алланын
Аргасы барбы пенденин
Айта берсем түгөнбөйт,
Азыркы журттун арманын.
Сапарың болуп кайырлуу
Сак-саламат жанбадың.
Алыстан угуп кабарың

Ан үчүн шунча зарлаймын
Жайыбыз начар кезинде
Жар болсун кызыр арбагың.
Өзүңүздөй бир асыл,
Өткөн соң кайдан табылар,
Артында калган алсыздар
Азабын тартып сабылар?
Алладан тилеп жардамды
Арбагың өксөп жалынар.
Бербесе кудай тилекти,
Пенденин канча алы бар.
Өзүң менен бирге өскөн
Көкүмбай бий кары бар
Жакшы күндө бир жүргөн
Жакындарың сагынар
Абу-бакир, Аалылар,
Абалтан азиз наамы бар
Азирети Молдо Осмон
Азиздер өткөн дагы бар.
Чындап жанга күч келбей
Чылбырын тулпар чоербу?
Чыгар бекен тарткылык
Чырмалып журтка оролду
Азып-тозуп кайран эл
Ар кайсы жерде кор болду.
Буйругу экен Алланын
Таалайга бүткөн шор болду.
Жалпы журтка келтирди
Жабырлык менен бул жолду.
Адам уулун кысууга
Акыр бир заман болгонбу?
Атабыз адам пайгамбар,
Аларды койбой алдыбы
Алла өзүнө шер кылган
Азирети Аалыны
Кудаанын досту Мухаммед
Кутулуп бу да калдыбы?
Ааламга жеткен кандыгы,
Азирети Сулайман
Алтын таажы, тактыдан
Ал дагы бир күн тайдыбы?
Ажал, өлүм мергендей
Артыбыздан аңдыды.
Ааламдан өтпөй ким калат
Алланын бирдир жарлыгы.
Жайлообуз Ак-Сай жер калды,
Жардысы байдай чиренген
Жалпы черик эл калды
Карагай, чөбү карк алтын,
Касиеттүү жер калды.

Карысын жаштай сыйлаган
Калың черик эл калды.
Кетти деп атам кейидик,
Өттү деп атам өкүндүк.
Аптиектен маани өткөн,
Атаке,
Олуя менен зааба өткөн.
Чаар китептен маани өткөн
Чалыяр менен зааба өткөн.
Атасын жерге жуттуруп,
Азирети султан падыша
Аппак кожом баары өткөн.
Мусулманга жол башчы
Шаа ислам дагы өткөн
Пайгамбардын баары өткөн,
Ажалга дабаа табалбай
Миң жашаган Улукман
Улукман акем кары өткөн.
Падышанын баары өткөн
Он сегиз миң ааламга
Падыша болгон Сулайман
Баласы жок ал өткөн...

“УКСАҢЫЗ АРЗЫМ КАРА ЭМЕС”

/Сталинге каттан/
Кыргыз эли мурунтан,
Эзилип келген чынында.
Эзген залим Николай.
Эзел бою кылымда.
Ошол эзген Николай,
Талкаланды тагынан.
Жолбашчыбыз партия,
Лениндин камынан.
Кенже калган улуттун,
Кабар алып алынан.
Он жетинчи жылында,
Ойлогон иши тагынан.
Үстөмдүк келип орноду,
Жумушчу дыйкан жагынан.
Бул кезде кыргыз элинин,
Байлыгы түтөп артылган.
Гериб, белги желеги,
Жазылган сыя алтындан.
Ленин айткан керээзди,
Партия жолу сактадың.
Арам пейил тургузбай,
Араңды нечен актадың.
Туюктан элди чыгарып,
Туура жолду баштадың.
Туура аткарды Сталин,
Маркс, Ленин жазганын.

Жолдон чыгып кыйшайып,
Жаман жолду баспадың.
Тиксе да душман кастарын,
Тизген жолдон жазбадың.
Коммунизм курууну,
Кенен ойлоп наздадың,
Ааламга тийип жарыгың,
Артыкча иштеп жатпадың.
Эми сиз сүйгөн кыргыз элимдин,
Кылыгына токтолом.
Арманды ичтен чыгарып,
Азыраак айтып козголом.
Бай-манап бийлеп кыргызды,
Башынан пикир кошпогон.
Талашып мансап, бапкени,
Тараптыкты козгогон.
Урукка бөлгөн асылды,
Урууга иши жайылды.
Кыргыз элине,
Булардын кылган иши дайындуу.
Партиянын түз жолун,
Булар башынан бери сүйбөгөн.
Сарбагыш, саяк, солто деп,
Айрым кылып сүйлөгөн.
Кас кылып майда улутту,
Каршылыкка күүлөгөн.
Кара саат ээрчип буларды,
Кагышпай бекер жүрбөгөн.
Өз кадырын көтөрүп,
Өйдөлөтүп сүйлөгөн.
Өсчү кадр жаштарды,
Өстүрүүнү билбеген.
Башынан кыргыз чондору,
Балит болуп зилдеген.
Башкаралбай кыргызды,
Бар жагынан кирдеген.
Акыйкат жолу анык жол,
Актар дейм бизди күйгүзбөй.
Калыстык кылар деп ойлойм,
Карага башты киргизбей.
Тийсе адилдик колунан,
Келбей калчу эр эмес.
Айланса акыл жагына,
Адамдан артык кем эмес.
Телегейди тең көргөн,
Теңдиксиз киши ал эмес.
Ушунча журттун баарысы,
Уксаңыз арзым кара эмес.
Кай бири бардыр карасы,
Калкыңыздын баары эмес.

Мен караландым агымдан,
Кармалганым ар эмес.
Кармалсам да кара деп,
Мен Советке каршы эмесмин.
Кайырлуу болор арты деп,
Кайгырып камды жебесмин.
Социалисттик жарышта,
Кызматын кылдык Кеңештин.
Канчалык камак берсең да,
Ката бир мунуң дебесмин.
Эми камак үй тартып жаш жанга,
Калыстык жардам өзүңдөн.
Кармалып калктан азганга,
Тартпаска менде чара жок,
Таалайга турмуш жазганга.
Туран деген партия,
Түбүндө бизде болбогон.
Түбү жок ишке кабылып.
Түрмөдө башым шордогон.
Эркиндик бербей башыма,
Эрксизден турмуш кордогон.
Эркиндүү нечен жигиттер,
Элинде бүгүн болбогон.
Эриктүү Совет борбору,
Москвага орногон.
Ээси элдин Сталин,
Эчен актан күйгөн бар,
Бул иштин этегин үзүп оңдогун.

ЭКИНЧИ АЙДАЛГАНДА

Ала-Тоо ашуу бел калдың
Ат-Башы, Нарын жер калдың
Энеден туулуп бирге өскөн
Ата-тууган эл калдың.
Санап туруп малды алып
Салынуу сарай, тамды алып
Ит дүйнөгө алданып,
Ишенип жүрдүк мал багып,
Оокат кылбай жан багып,
Ат токунуп минээрден,
Айбыкчы элек арданып.
Кайра несин көрөбүз
Кайта келсек айланып.
Туруп калсак жайланып
Туз буюрса анда байланып
Керектүү тууган сен болсоң,
Келерсиң бириң шайланып.
Кекенген душман калды го
Кетти го деп айдалып.
Ала-Тоо калды көрүнүп
Ан сайын көңүл бөлүнүп

Буркурап ыйлап кыз калды
Бурчактап жашы төгүлүп.
Базардан чыгып топтошуп
Баса түшүп коштошуп
Байкуш эл калды кантейин,
Бакырып ыйлап боздошуп,
Калк ичинде курбулар
Калды бекен жоктошуп.
Ак шумкар тоодо талпынган
Азирлик келип башыма
Качып чыктым калкыман.
Кейишим тартып мен үчүн
Келериң барбы артымдан.
Талабым сенден зор кудай
Тайытпагын баркымдан.
Ажыраттың кудайым,
Ат-Башы, Ак-Сай алтындан.
Айланып туз буюрабы
Ага-тууган жалпындан.
Аркаларга аяр жок
Ата тууган жана жок.
Абалкыдай жүрүүгө
Ат-Башы, Нарын калаа жок.
Санаасы күүлүү киши жок,
Сабылсам элдин иши жок.
Калкынан азган пенденин
Кадырын билер киши жок.
Ала-Тоо калды алыста
Амалым жок барышка,
Көбүнчө салам айтамын
Көргөн билген таанышка.
Канчалык болдук ынтызар
Кайтып элге барышка
Келди мында айдалып
Кемпир менен абышка
Ийри-түздү ылгачу
Ишибиз турат калыста.
Акыйкат кылса өкүмат,
Айыпкерди табышка.
Карып болгон биздерди
Кайтарып жолго салышка
Кетирип иер жалгаса
Кеңчилиги кармаса
Колунан келет Советтин
Которуп калем кармаса.

**АЙЛАНТЫП БИЗДИ ТАРТА КӨР,
АТ-БАШЫ АТА БООРУҢА**

Жакшы журт сенден айрылып,
Жабырлык келди жаныма.
Жакшы күндө бир жүргөн,

Жашың менен карыңа.
Айтам салам зарланып,
Ага-тууган баарыңа.
Кайырмалуу сонорду
Карчыга салса илдирет.
Калк ичинде курбунун,
Кадыры бүгүн билинет.
Туура келсе тарткылык,
Түйгун торго илинет.
Мусапырлык жолунда,
Мунумду айтсам ким билет?
Ат-Башы, Нарын атагың,
Алыста калып капамын.
Туулуп ойноп өскөн жер,
Тузуңду качан татамын.
Азирет элең колдой көр,
Арбагы Черик атанын.
Айланайын Ат-Башым,
Адамдын багын ачарым.
Самаганын алуучу
Сарт кечүү калды базарың
Кашыңда турат Чеч-Төбө,
Касиеттүү мазарың.
Жарды, байы белгисиз,
Барган адам келгисиз,
Көптөн бери кыдырып
Көрбөдүк сендей жерди биз.
Кайрылып барып жүзүңдү,
Көрөбүзбү деги биз?
Ойлонсок түшкө киресиң
Ошол өңдүү жерибиз.
Айланаң Ала-Тоо болгон
Адыры терең коо болгон
Абасы салкын, эң таза,
Адамдын дени соо болгон.
Эшикке чыксаң салкындап,
Эпкини тийип калкылдап,
Кыбыладан жел согуп
Кыймылдап чөбү жалтылдап.
Ыраңы жашыл көк болгон
Ыргалган шибер чөп болгон
Жердеп жүргөн адамдын
Жегендей көөнү ток болгон.
Барган адам калкына
Байыр алып токтолгон,
Көрүп турган адамдын
Көөнүндө кайгы жок болгон.
Эстесем ошол жеримди
Эзилип ичим чок болгон
Кайран Ак-Сай, Ат-Башы

Кадырың бүгүн жоктогон.
Айдап малын куунаган
Азаматтар дуулаган
Адырдан аркар, кулжасын
Атычуу мсрген уулаган.
Аркырап аккан кашка суу
Адырдан туйлап кулаган.
Төрлөргө чыккан түркүн чөп,
Төгүлүп гүлү ураган.
Түн уйкумда ошол жер,
Түшкө кирсе кубанам.
Эртеси көзгө илинбейт
Эмгектүү менин убарам.
Кесел болуп курадым
Алла таала медеткер,
Азиздик тартып турамын
Күнүм болсо бул кезде,
Күлүп ойноор убагым.
Күлмөк турсун залимдин,
Күйүтүн тартып курадым.
Теңдиги жок Николай,
Тексизге жетсин убалым.
Ааламга тийчү жарыгың,
Адилет Совет чырагым.
Жарыгың тиэр бекен деп,
Жалбарып тилеп турамын.
Калемде бүткөн иш болсо
Кандай бир арга кылайын
Жумгалдан келди Жумабай,
Эсенбай, Калый, Мырзалар,
Эртели-кеч алладан
Эсендик тилеп турсаңар.
Өзүбүздөн өткөн бар,
Эмгектеп тобо кылсаңар.
Курсанттык тилеп кудайдан,
Куткаргын деп, бу жайдан.
Аман кайтсак сапардан,
Арман калбас кыйладан.
Агайын шерик достордон,
Ажырап кимдер козголгон.
Ырсалы менен Калысты
Ылгап келген Кочкордон.
Арпа бир Ак-Сай жайлаган,
Ала-Тоо калды айланам.
Жылдырып жылкы мал айдап,
Чыңыртып кулун бээ байлап,
Күрөккө тилин кайраган,
Күкүгү муңдуу сайраган.
Жылып аккан суусу бар,
Жыргалдуу жерлер ушулар.

Бурулуп бизге бул жерден
Буюруп койгон тузу бар.
Бешенемде бүткөнчө,
Бечара пенде учураар,
Кантелик алла тагдыры,
Калемде гана бизге ушу бар.

Ага-ини чериктен
Ажыраттың эриктен.
Мамбетимин, Чортектер
Болуп өткөн илгертен.
Ак-Өзөн, Ак-Сай жери мол,
Ардактуу элим черик шол.
Алды-артымды карасам,
Айланам турат темир тор.
Калкыма аман кайтууга
Кыдырлуу совет бергин жол.

ӨКҮМ ЧЫККАНДАГЫ ЫР

Өткөрүп өмүр тирүүлөй,
Үй-бүлөдөн жат калган.
Өлүмгө чейин жазасын,
Өз мойнуна тарттырган
Айыпкерде калган жок,
Айтылбай сөзү жашырган.
Барыга тийбес жарыгың,
Башка үйгө жаккан шам үчүн
Жабырлантпас чабакты,
Жаяндардын шаңы үчүн.
Аба бир булут, жел бүгүн,
Айбаты катуу дем бүгүн.
Агыны катуу сел бүгүн,
Ар нерсе түшүп оюма
Айткым келди мен бүгүн.
Жараткан алла пенденден
Жалган көргүн сен бүгүн
Терезе темир төр бүгүн,
Тепкичи тайгак жел бүгүн.
Тегерете чырмаган,
Терең санаа ой бүгүн.
Тирүү кой деп жанымды
Тилерим жалгыз шол бүгүн.
Телмирип турган кезимде
Теңирим жардам бер бүгүн.
Караңгы токой чер бүгүн,
Каптап кетээр сел бүгүн.
Кааласа кудай бир медет,
Кандай да болсо бер бүгүн.
Катуу жаза өкүмдүн,
Кабарын угат эл бүгүн.
Санаалаш курбу-курдаштар,
Саламат болсун дээр бүгүн.

Ийилээр чырпык сынбас деп,
Өчөшүп биздей адамга.
Өмүргө зыян кылбас деп,
Адам уулу дүйнөдө,
Ар нерседен кымбат деп
Эске алса кылар кайырды,
Экинчи кайра туубас деп
Өйдөтөн тилеп турабыз,
Өлүмгө жанды кыйбас деп
Ак жеринен күйгөндү,
Ар ким айтып даттанды.
Текшербеди тирбунал,
Тергөөдө жалган айтканды.
Айыпкер киши жыйырма эле,
Араңдан бирөө акталды.
Жыйырманчы июлда,
Жыйналышын өткөрдү
Тогуз киши атууга,
Токтомунда шартталды.
Жараткандан тилеймин,
Жалындуу октон сактаарды.
Жалгай жүргөн бир өзүң,
Жалпы биздей дартманды.
Артта калган билгенден,
Айбанбыз да караңгы.
Тарбия берээр биринчи
Таанытып жакшы, жаманды
Аның үчүн эске алар,
Алсыз начар чабалды.
Жогортон тилеп турабыз,
Жолу кең төрдү караарды
Айдап барып чаптыраар,
Аральский каналды.
Качанда болсо билебиз,
Кайтпас сапар барарды.
Аның үчүн жолдоштор,
Айтамын сизге саламды.
Жендирип кайгы, санаага,
Жеңил адам саналар.
Айыл апа, эл журтун,
Ар ким ойлоп сагынар.
Айланып бир күн барбайбы,
Аман болсо жаныңар.
Эскирсе күндөр жаңыар,
Эмгектүү шордон айрылар.
Өтүп кетсе кайран жан,
Өкүнсөк кайдан табылар.
Кишиден көрүп кай бирөө,
Кирдеп жүргөн чагы бар.

"ӨТКӨРДҮМ БАШТАН КАСИРЕТ"

Казыбек Мамбетимин уулу 1901-жылы (кайсыл ай экени белгисиз) азыркы Атбашы районундагы Келтебек деген бөксө жайлоодо жарык дүйнөгө келиптир. Атасы Мамбетимин (бир кабарда азан чакырып койгон аты Кучүк) чынжырдуу манап болбосо да, ошол аймакка аты дайын бардар адам болуптур. Бир жагынан ал киши диний сабаты бар, исламдын парзын бийик кастарлап өтүптүр. Мына ушундай атанын баласы болгон соң Казыбек эс тарткандан баштап арабча кат таанып, сабаты диний багытта ачылыптыр. Алаңгыча, совет бийлигинин бай, манаптарды кулакка тартмай саясаты дүрт этип от алып, анын жалыны Мамбетиминди да каптайт, мунун айынан Казыбек да "кулактын баласы аталып, ата-энеси менен кырк төрт манапка кошулуп, алыскы Орунбоор калаасына айдалыптыр. Ошондо Казыбек:

Миң тогуз жүз жыйырма

Тогузунчу жылында,

Бай манап деп айдалып,

Буйрук менен кез болдук,

Бул өңдөнгөн кыйынга.

Кармаган, тапкан буюмдан

Калбады бирөө ырымга.

Деп каңырыгы түтөп, тагдыры тайкы жолго түшкөнүнө катуу өкүнгөн экен. Кандай шарт себептер менен экени белгисиз, Казыбек 1931-жылы Орунбоор камагынан бошонуп, Атбашыга кайтып келиптир. Атбашыга келсе аердеги түптүү манап Абдылда Жаанбай уулу Кытайга өтүп кетүүгө элди көндүрүп, камылгасы бышып калыптыр. Казыбек да Абдылданын сөзүнө кирип, көчкөн элге кошулуп Кытайга өтүп кетет. Аякта үч жылча жүрүп, 1934-жылы тууган жерге кайрылып өтмөкчү болгондо Каракол сыртындагы чек арачылардын колуна түшүп калат да, суракка алынат. Бул 1935-жылдын июнь айы экен. Ошентип, Казыбектин иши бүттү, деп турганда атуу өкүмү чыгарылгандан туура эки ай өткөн соң СССР Жогорку Сотунун Аскер коллегиясы мурдакы өкүмдү бузуп, (мунун себептери да белгисиз) он жыл түрмөгө кесиптир. Түрмөдө көргөн күнү жөнүндө так маалыматтар жок, бирок түрмөнүн азап-тозогу жалпысынан белгилүү эмеспи. Бир жагынан жалган жалаадан камыккан Казыбек ыр менен арыз жазып, Сталиндин өзүнө кайрылыптыр, ал арызды өзү менен кошо камакта отурган, мурда райкомдо идеология боюнча катчы болуп иштеген Карабеков деген орусчаны суудай билген жигит которуп, эптеп жолун таап жөнөтүп ийишкен экен.

Бирок ал арыз тиешелүү кишиге жетип, "бошотулсун" деген жооп келгиче кайран Казыбек оо дүйнөгө өтүп кетиптир. Атаганат, "баш аягы тополоң боло калган дүнүйө. Бирден өтүп бирөөгө, кала келген дүнүйө деп ырчы өзү айткандай, бу жарыкчылыктын жалгандыгы ушунда белем...Айтмакчы, Казыбектин өлүмү тууралуу эл арасында эки ача пикир айтылат. Анын бири Казыбектин казалдарын далай жыл эл оозунан жыйнап, кагазга эрикпей түшүрүп келген Болотбек Исабековго таандык. Ал кишинин айтымында Казыбек 1943-жылы түрмөдөн аман-эсен бошоп келатып, Өзгөндүн Мырза-Акесине келгенде каза табат. Ал эми убагында Казыбек менен камакта чогуу отурган, азыр Тянь Шань районундагы Кызыл-Жылдыз айылында жашаган эмгек ветераны Макеев Төлөмүш Казыбек бошонуп келип, Мырза-Акеде көз жумганын караманча төгүнгө чыгарып, мындай деди: " 1936-жылы январь айында Ташкендин "Чирчикстройго" жөө айдап барды. Ошол жылы жай келгенде Казыбек ич өткөк дартка кабылды, бир топ күн жатып жөнүгө албай, ошол дарттан каза болду. Мусулмандар чогулуп, сөөгүн ошол жерге коюп куран окудук. Ошондо жашы 42ге барган экен, кайран кишинин. Өңү сулууча келген, сыйда муруттуу келишкен киши эле. Бош боло калганда комузун колунан түшүрбөй, төгүп эле отурчу. Баса, Казыбек каза болгондон кийин комузу өзүнүн айылдашы, камакка чогуу айдалып келген кишинин колунда калган. Көп өтпөй бизди бөлүп, башка жакка айдап кетти. Андан кийинкисинен кабарым жок". Казыбек

бир атадан эжеси Калдык экөө эле экен. Өзү эки эркек, бир кыз көрүптүр. Бирок эки эркеги эртелеп көз жумуп, кызы Таажыгул 1937- жылы Кашкарда каза болуптур. Ошентип, тагдырдын ырайымсыз мыйзамы Казыбекти тукум жагынан да аябай өксүтүптүр. Айрым архивдик даректерде сакталып калган жана эл ичинде эскерип айтылган учкай маалыматтар боюнча Казыбектин өмүр таржымалы мына ушундай. Албетте, нукура талант даарыган казалчынын өмүр жолу, инсандык касиетин уккан- билгендер, чыгармачылыгын изилдегендер тарабынан мындан ары да такталып, толуктала бермек. Азыр болсо алгачкы парз Казыбектин чыгармаларын калкка кайрадан тартуулап бериште турат. Жарым кылымдан ашык мезгил бою казалчынын чыгармалары кай себептерден улам жаап жашырылып, оозго алынбай караланып келгени жалпыга маалым. Эми Казыбектин чыгармачыл мурасын жарыялоо ишинде татаал бир жагдай бар. Ал казалчынын өз колу менен кагазга жазылган түп нусканын жоктугу. Демек, мындай болгон соң түп нуска айтуучу жана жыйноочу тарабынан далай өзгөртүүгө, алымча кошумчаларга туш болот, көп учурда чыгарманын түп мааниси бузулуп, туташ байланышы үзүлүп кесилип калышы турган иш. Буга биз Казыбектин казалдарын "Ала Тоо" журналына жарыялаш үчүн даярдап жатканда кубө болдук. Кийинки маалда Казыбектин чыгармалары көп эле басма сөздөрдө жарыяланып жатат, бирок текстологиялык териштирүү маселеси караманча элес алынбагандыктан алардын мазмуну да, формасы да түп нускага коошпой турганы, чаташ логикадан, ар башка текстердин аралашып кеткенинен көрүнүп турат. Казыбектин колуңуздагы китебин түзүүдө мына ушул жагдайлар көңүлдөн чыкпады, айтылуу казалчынын чыгармачыл жүзүн, жеке тагдырын окурмандарга толугураак көрсөтүүгө далалат жасалды. Ал эми китептин жалпы мазмунуна, түзүлүш тулкусуна баа бериш Сиздин колуңузда, кадырлуу окурман.

КАНЫБЕК ЭДИЛБАЕВ